భరతుడు

- శ్రీ దుర్ఘా సుబ్రహ్మణ్యం

భరతుడు

శ్రీ

భరతుండు

(తేక)

పట్టాభిషేక భంగము

Approved for Class use for Nondetailed Study
for Higher Forms

Fort St. George Gazette Supplement I-B
MAY 14 - 1946

[illegible]

[illegible]

బ్ర॥ శ్రీ, దుర్భా-సుబ్రహ్మణ్య శర్మగారిచే

[illegible]

VADLAMUDI RAMAIAH,
EDUCATIONAL PUBLISHER,
NELLORE.

[[illegible] **0-12-0**

పీఠిక

రామాయణములోన లేని నీతులుగాని ధర్మోపదేశములుగాని లేవు. మఱియు నవి కేవలములు గాక, యత్యుత్తమ కథాసంవిధానముతోడ సంబంధపడి యుండుటనుబట్టి, పాఠకులయొక్కయు, శ్రోతలయొక్కయు హృదయముల కప్రయత్నముగ నెక్కుశక్తి గలిగి వెలయుచున్నవి. రాముని సత్యసంధత. సీత పాతివ్రత్య మిత్యాదు లాబాలగోపవిదితములు. ఈ మహా పాత్రల యద్భుతప్రకాశము నెదుర, ఇంచుమించుగఁ దుల్యములైన యితర పాత్రల సుచరితములు దివ్వియలదరి దీపములవలె నగుచున్నవి. ఇట్టి పాత్రములలో భరతుఁడొక్కఁడు. ఈయన శీల మతిలోక సౌభ్రాత్ర సంపన్నము. ఈయన సుచరితము రామాయణములోని యే పాత్రముయొక్క సుచరితమునకును వెనుకఁబడునది గాదు. బాలుర యుద్బోధముకొఱ కీయననుగూర్చి సులభమైన యొక్క వచనగ్రంథము వ్రాయవలయునని చిరకాలముక్రింద నాకు స్ఫురించియుండెను. కాని తీఱిక లేమిఁజేసి నేఁటి వఱకు నప్పని యొనర్పఁజాలనైతి. ఈ పుస్తకమును జదివి, ప్రపంచయాత్రలోఁ గుటుంబ సౌఖ్యమున కావశ్యకములైన విషయములలో నొక్కటియైన భ్రాతృభక్తిని, ఆంధ్రబాలురు కొంతవఱకైన నలవరించుకొందురేని నాప్రయాసము సఫలమయ్యెనని తలంచెద.

దుర్భా-సుబ్రహ్మణ్య శర్మ.

శ్రీ

భరతుఁడు

ప్రథమాధ్యాయము

పూర్వకాలమున నయోధ్యాపట్టణమును దశరథుఁడను రాజు పాలించుచుండెను. ఆ తేనికిఁ గౌసల్యయనియు సుమిత్ర యనియుఁ గైకయనియుఁ గుణశీల రూపయుతలైన భార్యలు ముగ్వురుండిరి. సకలైశ్వర్య సంపన్నుఁ డయ్యు, నన్న రేశ్వ రుఁడు చిరకాలము పుత్త్రసంతానము లేకునికికి ఖిన్నుఁడై గురుజనుల యుపదేశమువలనఁ బుత్త్రకామేష్టి యను యజ్ఞ మును గావించి తత్ఫలమ్ముగఁ గౌసల్యవలన శ్రీరాముని, సుమిత్రవలన లక్ష్మణ శత్రుఘ్నులఁ, గైకవలన భరతుని, బుత్త్రులుగాఁ బడసెను. నృపకుమారకుల మను గర్వ మిసు మంతయును లేక, యీ బాలకులు పెద్దలయెడ గౌరవమును, సమానులయందు సౌహార్దమును, బీదసాదలయందుఁ గరు ణయుఁ గలిగి తండ్రికి మిగులఁ బ్రియులై వినయ సౌశీల్యాది సుగుణసంపత్తితోడ వర్ధిల్లుచుండిరి. వీరిలోఁ బెద్దవాఁడైన రాముఁడు యుక్తకాలమున రాజకుమారకులకుఁ గావలయు

ధనుర్విద్యాది విద్యలన్నిటిని గ్రహించి, మిథిలాపురాధీశ్వరుఁ
డైన జనకమహారాజు తన కుమారిక వివాహ విషయమున
నుంకువగా విధించిన శివధనుర్భంగమును గావించి సీతాదేవిని
పెండ్లియాడెను. తుల్యసత్త్వశీలురగు తమ్ములును జనకుని
యితర కుమారికలను పెండ్లియాడిరి.

దశరథుఁడు సూర్యవంశపు రాజులందఱవలె నెల్ల
దెసలఁ గడుఁగడిమికలవాఁడయ్యెను, లేక లేక వృద్ధదశయందు
గలిగిన కుమారకులు కావున, రామాదులమొదల నగ్గలపు
గారవముగలిగి, వారిక్షేమమునుగూర్చి మిగుల భయశీలుఁడై
యుండెను. కొడుకులు యౌవనస్థులై తమ కాంతలతోడి
కాఁపురముచేయుచున్నను, వృద్ధనృపతి తన తనయుల సేమము
నేమఱక వారు గావింపఁదగిన కార్యములుగూడఁ దానగుని
రించుచుఁ గంటిని రెప్పవలె వారిఁగాపాడుచుండుచు జాగరూ
కుఁడై మిగుల మోహమునఁ బ్రవర్తిల్లుచుండెను. ఈ
రాకొమరులు నిసర్గశౌర్యమునఁ గావించు కొన్ని కొన్ని
కార్యము లీతనికి భయహేతువులై యుండెను. వేఁటకేఁగి
వారు మరలి వచ్చుట కొక్కపూఁట యాలస్యమైన, నది
దశరథున కొక్క యుగముపోలెఁదోఁచుచుండెను. తురంగా
రోహణాదులయందును, మల్లశాలలయందును ఈ కుమారులు
చూపు శక్తిసాహసముల కీతఁడు వెఱఁగుపడుచు, వీరిఁగాపా
డుటకు వేయివేల్పులకు మ్రొక్కుచుండెను. ష[illegible]

బూర్వము, రామచంద్రుని విశ్వామిత్రువెంటఁ బంపవలసి వచ్చినపుడు, దశరథునకుఁ గలిగిన సంతాపమునకుఁ బారము లేదు. శ్రీరాముఁడు తాటకామారీచులను పరిభవించుట మిథిలలో వివాహసమయమునఁ గౌశికునివలన వినియు, నావల నయోధ్యకు వచ్చుదారిలో రామచంద్రుఁడు పరశురాముని నోడించుట ప్రత్యక్షముగఁ జూచియు, దశరథుఁడు తన కుమారులు కన్నులు దెఱవని చిన్నపాపలనియే తలంచుకొనుచుండెను. తల్లిదండ్రులకు బిడ్డలయెడ నుండు వాత్సల్యము వర్ణనాతీతము గదా! అట్టి పితౄణమును బుత్త్రుఁడేమి సేసి తీర్చుకొనఁగలఁడు?

రామచంద్రుఁడు దిన్నటికెల్లవిధముల సామ్రాజ్యమునకు వచ్చుట కర్హుఁడుగానుండెను. బలపరాక్రమాదులయందును, రాజనీతి నైపుణ్యమునను, బ్రజాభిప్రాయ పరిజ్ఞానమందును, ఈతఁడు తండ్రికన్న మిన్నయై పౌరజనుల యనురాగమునకుఁ బాత్రుఁడై వెలయుచుండెను. నానాఁట వార్ధక మలముకొను కొలఁది, దశరథుఁడు రాజ్యమును రామచంద్రునికిచ్చి తాను సుఖముగనుండవలయునని తలఁచుచుండెఁగాని, ‘పసికూనకీతని కీలోన యీ భారము తలఁబెట్టనేల? నిర్విచారులై కుమారులు సుఖముండుదురుగాక. ఈ భారమును నేనే యింకఁగొన్ని దినములు వహించెదను’ అని యా మాట త్రోసివేసికొనుచుండెను. కౌసల్యయు దశరథునితోడఁ ‘కుమారులు పెద్ద

వారయిరి. రాజకార్యములు వారు నిర్వర్తించుకొనఁగలరు. పెద్దతనమును నింకను మీకీ ప్రయాసమేటికి?' అని యుప్ప టప్పటికి బోధించుచుండెను. కాని పుత్రస్నేహమునఁ జేసి, కష్టములకెల్లనోర్చి దశరథుఁడే యఖండమహీమండల పరిపాల నము గావించుచుండెను. ఇట్లు కొంతకాలము జరుగఁగా దశ రథున కిఁకఁ దాను రాజకార్యములు చక్కఁగా నిర్వహింప నేర నను భయము దోఁచెను. అతఁడు మంత్రులతోను సామంతులతోను రాజ్యమందలి ప్రజలతోను నాలోచించి రామునకుఁ బట్టాభిషేకము సేయ నిశ్చయించి, రామ చంద్రుని మంతనమునకుఁ బిలిపించుకొని "నాయనా! నన్ను జరాభరము గ్రమ్ముచున్నది. అనేక సంవత్సరములనుండి రాజ్యమును వహించిన నా భుజమున పటుత్వము సన్నగిల్లు చున్నది. కార్యముల దెస నాకుఁ జ్ఞప్తియుఁ దగ్గిపోవుచున్నది. ఇఁక నీ సామ్రాజ్యభారమును నేను వహింపఁజాలను. అనేక సంవత్సరములు బ్రతికి యనేకములైన యజ్ఞములఁజేసి సర్వ కామములను సంపూర్ణముగా ననుభవించితిని. నాకు మన స్సులో నొక్క కొఱంతయును లేదు. నిన్ను యువరాజుం గావించి చూడవలయునను కోర్కె దక్క వేఱేదియును లేదు. నీవు రాజ్యమునకువచ్చుట ప్రజలకెల్ల మిగుల నభీప్సితముగా నున్నది. నీవు నామాట కాదనక యీ రాజ్యమును బరిగ్ర హింపవలయును. ఇట్లు నిన్ను వేగిరించుటకు నితర కారణము

లును గలవు నాకుఁ గొన్నిదినములుగా నిద్రపట్టకున్నది. దుస్స్వప్నములగుచున్నవి. గ్రహచారవిదులగు జ్యోతిష్కులును నాకిప్పుడు మంచి దినములు కావని వచించుచున్నారు. ఈ దుర్నిమిత్తముల వలన నాకు మరణమో లేక యితరమైన యమంగళమో వాటిల్లునని తోఁచుచున్నది. శరీరములు శాశ్వతములు కావుగదా! నా కన్నులయెదుట నిన్ను యౌవ రాజ్యమున నభిషిక్తునిగాఁ జేసి యాయానంద మనుభవింప వలయునని యున్నాఁడను. నేఁడు పునర్వసు నక్షత్రము. రేపు పుష్యమి. రేపటిదినము నీవు రాజ్యము గ్రహించుటకు బాగుగా నున్నదని వసిష్ఠుఁడు మొదలగు పెద్దలు చెప్పినారు. ప్రయత్నములును జరుగుచున్నవి. నీవు నామాట కెదురాడక యియ్యభిషేకమునకొప్పుకొనవలయును. నీవునుసీతాదేవియు నేఁటిరాత్రి యుపవసించి రేపు పట్టాభిషేకమహోత్సవము నకు సిద్ధపడవలయును. ఇదిగాక, నామనస్సులో నింకొక యభిప్రాయమున్నది. భరతుఁడు తన మేనమామ యింటికిఁబోయి యున్నాఁడుగదా! అతఁడు రాకమున్నే యీకార్యము జరుగ వలయు, ఏలన, మనుష్యుల సంకల్పము లెఱుంగరాదు. ఏవేళకు నెట్టి బుద్ధిపుట్టునో యెవరు చెప్పఁగలరు? అతఁడు ధర్మమార్గవర్తియగుట నిజము. ఐనను, ఏలొకో యాతని విషయమున నాయుల్లము సంశయముపాలగుచున్నది. దీనిఁ గూర్చి నీయభిప్రాయమెట్టున్నను, రేపటి మహోత్సవము

నను నీ వాయితపడవలయును" అని చెప్పి రామచంద్రుని తన మాట కొప్పుకొనునట్లు చేసెను.

ఈశుభవార్త తెలియఁగానే సహజముగానే మిక్కిలి రమణీయముగానుండు నా యయోధ్యాపురము క్షణకాలములో నపూర్వశృంగారములతోడ నమరావతీపురమును బురుడించుచుండెను. రామచంద్రుని యనుమతికై యెదురు చూచుచున్న ప్రజ లీ శుభవార్త చెవుల సోఁకఁగానే తమ గృహంబుల నెల్ల నలంకరించుకొని సూర్యోదయమున కెదురు చూచుచుండిరి. ఎక్కడఁ జూచినను మంగళవాద్యనిస్వనములే. ఎక్కడను రంగవల్లులే. ఎక్కడను దోరణములే. ఆరాత్రి పట్టణములో నిద్రపోయినవారు లేరు. రామచంద్రుని గుణముల నొండొరులతోడఁ జెప్పుకొనువారును, సీతాదేవి సౌశీల్యము ప్రశంసించువారును, దశరథుని గుణకథనము చేయువారునై కార్యములు మఱచి యెల్లరును 'ఎప్పుడెప్పుడు ప్రొద్దుపొడుచునా? ఎప్పుడు పట్టాభిషేకము వర్తిల్లునా? చూతు' మని తహతహ పడుచుండిరి.

ద్వితీయాధ్యాయము

ఒక కార్యమునుగూర్చి తీవర పడువారికి నిమిష మొక్క యేఁడుగాఁదోఁచునుగదా! పౌరులు రాత్రిగడియలనెట్లో గడుపుచుండిరి. వేకువ కావచ్చెను. ఆకాశమున సందులేక నిండియున్న నక్షత్రములెల్ల నదృశ్యములై యెక్కడ నక్కడ నొక్కొక్కచుక్క గాన్పించుచుండెను. అదియును ప్రకాశ మును గోల్పోయి క్రమముగా నంతర్ధానమగుచుండెను. అరు ణోదయమైనది. కౌసల్యయొక్కయు, సుమిత్రయొక్కయు సౌధము లలంకార భరితములై కన్నులపండువు గావించు చుండెను. దాసీజనులు సరభసముగా వచ్చుచుఁబోవుచుండిరి. కైక యొక్క మేడ యొక్కటిమాత్ర మెప్పటివలె నుండెను. ఓహో! ఏమిది? కైకకు రాముని పట్టాభిషేకమన్న నని ష్టమా? కాదు. దశరథుఁడు కైక కీవార్త తెలిసిన విఘ్న మాచరించునని దీనిఁ దెలుపవల దనియెనా? కాదు. కైక, ముగ్గురు భార్యలలోను దశరథునకు మిక్కిలి ప్రియురాలు. రామునకుఁ గడుఁ గూర్చునది. ఈశుభోదంతమును దానుగానే కైకకుఁజెప్పి యభ్యర్థివలన మన్ననలు వడయువాఁడై దశరథుఁ డీవార్త పరిచారికలచేతఁ జెప్పిపంపఁడయ్యె. అందుకొఱకే కదా యతఁడిప్పుడు వఱువాతలేచి సంధ్యాకృత్యములు దీర్చి యుచిత వేషముతోడఁగై కేయిసౌధమునకు వచ్చుచున్నాఁడు. ఈ సమయమున దశరథుని మనస్సులోని సంతోష మనర్గళ

ముగా నుండెను. ఇట్టి సంతోషము నింతకుమున్నతఁ డనుభ
వింపలేదు. ఇఁక ముందేమైన ననుభవించునో! ఎవఁడు చెప్పఁ
గలఁడు? దైవసంకల్పములు గూఢములు గదా !

మంథరయనునది కైకయొక్క దాసి. దీని జన్మస్థాన
మేదియో, తల్లిదండ్రులెవ్వరో యెవ్వరికిని దెలియదు. కైకకే
తెలియదు. తన బంధుగులయిండ్లలో దాసిగానున్న దీనిని కైక
యత్తవారియింటికి వచ్చునపుడు కూడఁ దోడ్కొని వచ్చెను.
ఇది పరిచారికయయ్యు నెట్లో కైకయొద్ద మిక్కిలి విశ్వాసము
సంపాదించికొని యామెకు బహిఃప్రాణమువలె నుండెను. ఈ
దినము మంథర యెప్పటివలెఁ దన యజమానురాలికన్న
ముందుగా నిద్రలేచి కన్నులు ఫులుముకొనుచు మేడయొక్క
పురోభాగమునకువచ్చి యిటునటు పట్టణమువంకఁజూచి, ధ్వజ
పతాకాదులతోను, మంగళచిహ్నములతోను సర్వత్ర అలం
కృతమైయున్న పురవీథులనుగాంచి యాశ్చర్యపడి క్రిందికినచ్చి
కౌసల్యయింటికి వడివడిగాఁ బోవుచున్న యొక్క చెలికత్తెను
గాంచి యీ శృంగారములకెల్లఁ గారణమేమియని యడిగెను.
ఇంత ప్రసిద్ధమైన యుదంతము నెఱుంగమికి నాచేటిక మంథర
నపహసించి శ్రీరాముని పట్టాభిషేకవిషయము సంక్షేపముగాఁ
జెప్పి తనత్రోవను దానుబోయెను. ఈ యపహాస్యమువలన నే
కోపమువచ్చెనో, కాక రామచంద్రునియెడ నీవఱకే మంథ
రకుఁ గోపముండెనో యెవ్వరును జెప్పనేరరు. కాని రాముని

పట్టాభిషేకవార్త చెవి సోఁకఁగానే మంథర కెట్లయిన నాపని కాకుండఁ జేయవలయునని దృఢమైన నిశ్చయము గలిగెను. ఎట్లయినను, మంథర నింద్యురాలే. తనకుఁ బట్టాభిషేకవార్త ముందుగాఁ దెలియలేదన్న కినుకతో దానికివిఘ్నము గలిగింప వలయునని తలఁచియున్నఁ దనయధికారమేమి? పొట్టకూటికై కైకేయినాశ్రయించిన నీచజాతివనిత. రాజకార్యములుతనకుఁ దెలియనే వలయునా? అటుగాక రామచంద్రునెడ నీవలకే ద్వేషమున్న యెడల, నతఁడు లోకోత్తర గుణరత్నాకరుఁడు. ఎద్దియేని యన్యాయమున్న యెడల; మంథరనుశిక్షించి యుండుఁగాని యూరక శిక్షించియుండఁడు. మాకుఁజూడ నీ నిర్భాగ్యురాలు మేలోర్వఁజాలనిది ఇట్టి స్వభావము లోకములోఁ గొందఱకుఁగలదు. ఒరులకు మేలుసంఘటిల్లు నవసరములఁ గొంద ఱది తమ మేలుగాఁ దలఁచి సంతోషించుచుండఁగాఁ గొందఱు చూడలేక లోలోపలఁ గుములుచుందురు.

'క. పరులకు హితమును విద్యా
పరిణతికిన్ [illegible] మునకు బలమునకు మనం
బరియఁగ ననసూయుఁడు న
న్నరుఁడు [illegible]వులులేని వేదింపఁబడు నధిపా!'

యని భారతి ముగ్గడించుచున్నది.

ఈ వార్త చెలికత్తియ చెప్పఁగానే, మంథర త్వరితగతి మేడమీఁదికిఁ బోయెను. అక్కడఁ గైక యింకను సుఖముగా శయనించియున్నది. పాపపుఁదలంపులులేని సుచరిత్రల

కెట్టి సుఖనిద్రిఘటిల్లునో యట్టి సుఖనిద్రినుండి కైకేయి యింకను లేవలేదు. మంథర చివాలునఁ బోయి కైకను నిద్రినుండి లేపెను.

కైక—ఏలనన్నిట్లు మేల్కొల్పుచున్నావు. ఇంకనుజక్కఁగాఁ దెల్లవాఱలేదు. (గవాక్షమునుండి యాకసమునఁబరికించి) అవిగో ! నక్షత్రములుగూడ నన్నియు నంతరింపలేదు.

మంథర:— తెల్లవాఱలేదా ? తెల్లవాఱినది- అంతయుఁ దెల్లవాఱినది - రాజ్యము - భోగము - అన్నియు

కైక :—నీమాటలు నాకర్థముకాలేదు. ఏమివిపత్తువచ్చినది? ఏల యుదయముననే యిట్టికాఱులు పేర్లుచున్నావు ?

మంథర:— కాఱులా ? కావు, కారలు- కారాగృహములు.

కైక:— (లేచికూర్చుండి)ఏమీ? కారాగృహములా ? ఎవ్వరికి ! నీ వక్రోక్తి చాలించి యథార్థము వచింపుము.

మంథర :— విషముకాలమున మంచిమాటలును వక్రోక్తులుగాఁ దోఁచును.

కైక:— కారాగృహములంటివే, ఎవరికి ?

మంథర; — నీకును - నీకొడుకునకును.

కైక:— ఛీ ! అప్రియదర్శినీ ! ఏమి మాటలాడుచున్నావు ? మా రామభద్రుఁడు సుఖంబుండఁగా నెవ్వఁడీయప్రియము మాకొనర్పఁగలఁడు ?

మంథర:— లేచి పురమువంకఁజూడుము! ఎట్టియలంకార ములో! ఎట్టి పచ్చతోరణములో! ఎట్టి ధ్వజపతాకాదులో!

కైక:— ఐన నేమి? ఇవన్నియు మంగళోన్నతిని సూచించునుగాన వానిఁగూర్చి భయపడవలసిన దేమున్నది?

మంథర:— ఏమియు లేదు. నీవును నీకొడుకును సుఖమున్న నివన్నియు నుండవలసిన వే.

కైక:— మాకు సుఖముగాక యేమి కొఱత? ప్రాణేశ్వరుఁడు దశరథుడును, కుమారరత్నము రామచంద్రుడును సుఖముగానుండగా!

మంథర:— ఆ రామచంద్రుఁడే యిన్నియనర్థములకు మూలము.

కైక:— (కోపముతో) నీయధిక ప్రసంగము లికఁ జాలింపుము. రఘుకులాలంకారుని - రామచంద్రునే - యధిక్షేపించుచున్న దానవు?

మంథర:— కైకా! నీవెంత ముగ్ధురాలవు. జరుగుచున్న కృత్రిమ వ్యాపారముల నెఱుఁగక, హితోపదేశము చేయవచ్చిన నన్నే, యిట్లు విదిలించి వైచుచున్నావు.

కైక:— నీవన్నమాట నాకుఁ దెలియకున్నది, రాముఁ డేమైన నాకపకారముదలచెనా?

మంథర:— కాదు, దశరథుఁడే.

కైక:—నమ్మజాల. నాప్రాణేశ్వరుఁడు నాకపకారమునఁజే
  నన్నమాట యెన్నఁటికిని నమ్మజాల.

మంథర:—ప్రాణేశ్వరుఁడు! ఔను- ప్రాణముల కీశ్వరుఁడు
  గనుకనే - వానిందీయ నిశ్చయించెను.

కైక:—దశరథుఁడు నాప్రాణములఁ దీయ నిశ్చయించెనా?
  మందరా:— ! నీకు నిక్కముగాఁబిచ్చిపట్టినది.

మంథర:—నాకుఁగాదు. నాయజమానురాలవైన నీకే కుదు
  ర్చరాని పిచ్చిపట్టినది. కాకున్న రామచంద్రునిదెస నిట్టి
  ప్రీతిని నింతువా? రేపు - రేపు కాదు నేఁడే - రామ
  చంద్రుఁడు పట్టాభిషిక్తుఁడై నిన్నునునీకొమరుని రాజ్యము
  నుండి వెడలఁదఱిమెనేని...

కైక:—మంథరా! నీయభిప్రాయము నాకుఁదెలిసినది. శ్రీరా
  ముని యౌవరాజ్యమున కభిషిక్తునిఁజేయ దశరథుఁడు
  నిశ్చయించెఁగాఁబోలు. ఇంతమాత్రమున నీకేల యిట్టి
  యుదరిపాటు? ఆరామచంద్రుని స్వభావగుణము లెఱిం
  గియు నిట్టులన నీకు నోరెట్టులాడె? ఎట్టి పితృభక్తి! ఎట్టి
  భ్రాతృవాత్సల్యము ఎట్టికరుణ! ఆరామచంద్రుని దలఁచు
  కొన్న నామనస్సుప్పొంగుచున్నది ఆ రాముఁడొకఁడు
  ఈభరతుఁడొకఁడునా? పిచ్చిదాన! నాయందుఁ గల
  ప్రేమాతిశయము నీకిట్టిసందేహము కల్గించెనేమో కాని
  యాతని పట్టాభిషేకవార్త తలఁచుకొన్న నామనస్సానంద

నుచేఁ బరవశమగుచున్నది. పోనీగాని, ఈపట్టాభిషేక వార్త యెవ్వరికిని దెలియదే. నీకుమాత్రమెట్లు తెలిసినది?

మంథర:— ఎవ్వరికిని దెలియదా? ఊరనున్న కైకకును, ఊరలేని భరతునికి దక్క నందఱకుఁ దెలిసియేయున్నది.

కైకే:— పట్టాభిషేక మెప్పుడంటివి?

మంథర:— ఇప్పుడే - ఇఁకఁ గొంతసేపటికి.

కైక:— నీ యెగతాళి చాలింపుము-ఇఁక నెన్నిదినములున్నది? నీ కెవరు చెప్పిరి?

మంథర:—ఎన్ని దినములా? ఇట్టి కార్యములకు వ్యవధానము కూడునా? భరతుఁడు వచ్చిననేమి విఘ్నములు పుట్టునో యని గదా యతని కెఱుఁగరాకుండ నేఁడే పట్టాభిషేక మొనర్పనీప్రాదయేశ్వరుఁడునిశ్చయించె. నీవు రాజపుత్త్రిక వయ్యును - నీయొద్దఁగార్యదర్శన నైపుణ్యము లేమిఁజేసి - ఇట్టి తంత్రమును మహారాజుగారు పన్నఁగలిగినారు నీవు స్వభావముచేత మంచిదానవు కావున, అందఱు నట్టివారే యని తలంచుచున్నావు. నీ కన్నులయెదుర నీ సవతికొమరుఁడు చక్రవర్తియై రాజ్యపాలనము చేయుచుండ నీవెట్లు చూడఁగలవు? కౌసల్య నిన్నింక నేల మన్నించు? రాజుగారి క్రూరాభిప్రాయము నెఱుఁగక నీకుఁ గడుఁ బ్రియుఁ డని యెన్నుకొనుచున్నావు. నీయందాతని కాదరణమే

యున్న యెడల నీకార్యమున నీతోడ నేల యాలోచింపఁడు? కౌసల్యదాసి నాకీవార్త యిప్పుడే చెప్పినది. దాసీజనులు, పురజనులు నందఱు నెఱింగినవార్త నీకెఱిఁగించుటయందు జేసి కేమి హానిగలదు? ఒక్కమాట యోజింపరాదా? ఈ శుభ కార్యమున కింత త్వరయేల? భరతశత్రుఘ్నులు రామునకుఁ బ్రియములైన తమ్ములుకదా! వారులేకయే యీకార్యమును జరుపవలసిన పని యేమి?

ఈ ప్రకారము దురాలోచనములకుఁ బుట్టినిల్లయిన మంథర యనేకవిధముల బోధింపఁగా కైకకుఁ గొంతవడికి దాని మాటలు యథార్థముగాఁ దోఁచి ప్రక్కనుండి లేచి "చెలీ! నీమాటలలోని సత్యము నాకిప్పటికి వెల్లడియైనది. వృద్ధరాజు నన్ను మోసగించి, యీ కార్యము జరుపవలెనని తలఁచినాఁడనుట స్పష్టము. కాని దైవఘటన మన కనుకూలముగా నున్నందున, నెట్లో యీవార్త నీచెవినిబడినది. ఇఁకఁ కైకేయియొక్క సామర్థ్యమును జూడుము కౌసల్యకు దాసుఁడై భూపాలుఁడు నాకుమారునికి రాజ్యములేకుండఁ జేయ నిశ్చయించెఁగాక! ఆకోర్కి యీడేఱునదికాదు. నేను రాముని నరణ్యము పాలుగావించి భరతుని-రాముఁడెక్కనున్న-సింహాసనమునఁ బ్రతిష్ఠించెదను, వృద్ధరాజు నన్ను సామాన్యవనితనుగాఁ దలంచె గాఁబోలు. తత్ఫలము నేఁడే యతఁ డనుభవింపఁ గలఁడు. నేనే యశ్వపతిమహారాజుగర్భమున నుదయిం

చిన దాననేని, ఈ సాయంసమయములోన కౌసల్యాపుత్త్రుని సకళత్రముగ నడవికి సాగించెదను." అనిచెప్పి కైకతనలోఁ దాను గొంత యాలోచనము సల్పుచుండెను. మంథర తన ప్రయత్నము కొనసాగుటకు సంతసిల్లుచుండెఁగాని, సూర్యుఁ డుదయాద్రి నెక్కుసమయ మాసన్న మగుచున్నందువలనను పట్టాభిషేక మిఁకఁ గొన్నిగడియలలోనే జరుగవలసి యున్నందునను, దశరథుఁడు కైకసౌధమునకువచ్చు చిహ్నములేమియు లేనందునను 'తనదేవి యీప్రతిజ్ఞ నెట్లు నెఱవేర్పఁగలుగునా?" యని సంశయించుచుండెను. ఇంతలోఁ బ్రతీహారుఁ డొకఁడువచ్చి వికసితముఖముతో 'మహారాజుగారు విజయము చేసియున్నారు. దేవిగారితో విన్నవింపు' మని మంథరతోఁ జెప్పెను. ఈమాట లోపలనుండి వినుచున్న కైక, తన పగఁ దీర్చుకొనుటకును దనసంకల్ప మీడేర్చుకొనుటకును సమయ మొదవెనని సంతోషించి, తనమేననున్న యాభరణముల నెల్లఁదీసివైచి, యొక మలినవసనమును దాల్చి రూపము ధరించిన శోకరసము చెన్నునఁ గన్నుల బాష్పములు వెడల నిట్టూర్పులు పుచ్చుచు, లోపలి సౌధమ్ములో నొకమూల నేలమీఁద నొఱగి పరుండియుండెను.

తృతీయాధ్యాయము

దశరథుఁ డంతఃపురములోనికి బ్రవేశించెను. ఎప్పుడు నెదు ర్కొని హృదయేశ్వరుని లోపలి సౌధమునకుఁ గొనిపోవు కైకేయి యెదురుగా రాలేదు. పరిచారికలును దుఃఖార్ణవ నిమగ్నలవలెఁ జూపట్టుచుండిరి. దశరథుఁడు, మంథర కైక కాంతరంగికురాలైన పరిచారిక యని యెఱిఁగినవాఁడు గావున, మంథరనుగూర్చి ప్రశ్నించెను. 'ఏమికారణమో తెలియదు. దేవిగారు నిన్నటినుండియు నిద్రా ఖిన్నురాలై యున్నవారు' అని మంథర ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. ఇట్టి కోపసమయము లప్పుడప్పుడు కైకయెడఁ గలుగుచుండుట యెఱిఁగినవాఁడు గావున దశరథుఁడు దేవియొక్క కినుకఁగూర్చి విశేషము శంకింపక లోపలి సౌధములోని కెప్పటివలెఁబోయి కేక యాత్మజను లేపి "ప్రేయసీ! నీవేల యిట్లు దుఃఖార్తవై యున్నావు? నీ కెవ్వరెగ్గాచరించిరి? సంతోషసమయమున నెవ్వరివలన నీకీయెడరు వాటిల్లె? అట్టివాఁడు సురాసుర గంధ ర్వులలో నెవ్వఁడైననుసరే వాని శిక్షించెదను లేక, నీ వెద్ది యేనియుఁగోర నే నొసఁగనైతినా? అధరమ్ము బీటలువాఱ నేల యేడ్చెదవు? కన్నీరు కాల్వలుకట్ట నేల దుఃఖించెదవు? స్వర్గమర్త్య పాతాళములయందు దుర్లభమైన యెట్టిపదార్థము గోరితివో నా కెఱిఁగింపుము అట్టిదేని దెచ్చి నీకు సమర్పించె దను. నా ప్రాణములు నీ యధీనములు. నన్నాజ్ఞాపింపుము" అని పెక్కు తెఱంగుల వేఁడుకొనెను.

కుటిలస్వభావురాలగు నా కైకయుఁ దన మేలిముసుంగుఁ దొలంగఁద్రోసి యా నృపోత్తముని ముఖమునందు దృష్టినిడి 'నృపోత్తమా! నీవు ధర్మవిధుఁడవు. ఆడినమాటఁ దప్పవుగదా' యని మరల నతనిఁ బ్రశ్నించెను. ఇట్టి ప్రశ్న ప్రతివచనములు మున్నెన్ని పర్యాయములో గలిగినవి గావున దశరథుఁడు, ఇంచుకేనియు యోజింపక "దేవీ! ఇదిగో! నీకోర్కె నీడేర్చుటకు సిద్ధముగా నున్నాఁడను. ఇందుకుఁ దప్పితినేని భూమ్యాకాశములు నన్ను శిక్షించుఁగాక" యని చెప్పి 'నీవు వలయు నన్న శ్రీరామచంద్రుని మీఁదనే ప్రమాణము గావించెద' నని కైకేయందలి ప్రేమచేత నట్లే గావించెను. దశరథుఁడు సత్యపాశబద్ధుఁడనియు, సత్యమతిక్రమింపఁ డనియు, నెఱింగినది కావునఁ గైకేయి తనకోర్కె యీడేఱుటకు నుల్లసిల్లి దశరథునివంకఁ జూచి "దేవా! మన పూర్వవృత్తమును గొంత సంస్మరింపఁ జేయ నాకు నవసర మొదవినది. తొల్లి శంబరాసుర సంగ్రామమందు, ఇంద్రుఁడు సహాయము కోరినప్పుడు మీరు స్వర్గమునకు నన్నుఁ బిలుచుకొనిపోయినది స్మరించుకొనుఁడు. అప్పుడు రాక్షసులతోడఁ జేసిన యుద్ధమున మీరు రథముమీఁద మూర్ఛిల్లిపడఁగా నేను రథమును దూరముగాఁ దోలికొనిపోయి మీ ప్రాణములు కాపాడినందుకు సంతసిల్లి మీరు రెండు వరములు కోరుకొమ్మంటిరి. అప్పుడు నేను ఆ వరములు మీ యొద్దనే యుండనిండనియు వలయునప్పుడు కోరుకొనెదననియుఁ జెప్పి యొప్పించితిని. ఆ రెండు వరములును నేఁడు మిమ్ముఁ గోరఁ దరుణ మొదవినది" అని హెచ్చరించెను.

దశరథుఁడు:—చక్కఁగా జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చితివి, ప్రాణేశ్వరీ! అప్పు డట్లు నా ప్రాణము కాపాడిన నీవు చేకూర్చిన యా ఋణము నీఁగఁగలను? అఘోరసంగ్రామమును స్మరించుకొనిన, నాకు నిప్పటికి నద్భుతము గలుగుచున్నది. కాని, ఆ సంగతి నిప్పుడు జ్ఞప్తి చేయవలసిన యావశ్యకమేమి? అట్టి సందర్భము లేకున్న మాత్రము నేను నీ కోర్కెలు సఫలము గావింపనా? పలికిన నన్ను నేఁడు విశ్వసింపకున్నదానవు? ఇదిగో, సూర్యచంద్రులు సాక్షిగా నీ రెండు వరములును, ఒసఁగినాఁడను.

దశరథుని మాటలకు మిక్కిలి యుప్పొంగి కైక తన రెండు వరములును, మూఁడుమాటలలోఁ జెప్పివేసెను. శ్రీరాముని పట్టాభిషేకమును మాన్పి యా వస్తువులతో భరతుని యౌవరాజ్యమున కభిషిక్తునిఁ జేయుట యొకటి. శ్రీరాముఁడు పదునాలుగేండ్లు దండకారణ్యమునందుఁ దాపసుఁడై చరించుట మఱియొకటి.

అక్కటా! అప్పుడు దశరథుని చిత్తవృత్తి యేమయ్యెనని చెప్పవలయును? ఆయన బుద్ధియే యాయనను విడనాడిపోయెను. 'నాకేమి దుస్స్వప్న మగుచున్నదా? కాక వాస్తవముగా నేను కైకగృహమునందున్నానా', యని కొంతతడవు యోజించెను. ప్రక్కల నెవ్వరును లేరు. కైక యొక్కతియ మాత్ర మెదుట నున్నది. తానున్నది కైకయొక్క మేడయే. సూర్యోదయము కావచ్చుచుండెను. దశరథునకు యాథార్థము స్ఫురించెను. రాముఁడు రాజైనఁ దనకుమారునకుఁ గీడు వాటిల్లునని కైక యీవరములు కోరుకొనినది, "హతోస్మి" యని దశరథుఁడు

మూర్ఛిల్లెను. తెప్పిఱిల్లెను, 'ఇది యథార్థముగా నుండునా? కాక కైక నా మనోదార్ఢ్యమును బరీక్షించుటకై యిట్లొనరించుచున్నదా?', యనుకొని కైక మోమువంకఁ జూచెను. అక్కడ చిఱునగవుగాని కరుణగాని కనఁబడలేదు. క్రౌర్యము తాండవమాడుచుండెను "ద్రోహీ" యనిదశరథుఁడు మరల మూర్ఛిల్లెను.

దశరథుఁడు:—కైకా! రాఘవుఁడు నీకేమి యెగ్గొనరించె? నిన్నుఁ దన తల్లికన్న యెక్కువగాఁ జూచుకొనుచుండునని నీవే చెప్పితివే. నేఁడు నీకేల యిట్టి బుద్ధికలిగె? రఘుకులాలంకారుని రామచంద్రుని బాసి నే జీవింపఁగలనా?

కైక:—రాజా! సత్యసంధుఁడవు గమ్ము. ఇక్ష్వాకువంశమున జనించి చక్రవర్తివైన నీవే సత్యోల్లంఘనము సేసెదవేని లోకమెట్లు నిల్చు?

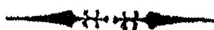
దశరథుఁడు:—నీవు చేయుపనియొక్క పరిణామమును నీవు చూడ నేరకున్నదానవు. రాముఁడడవులకుఁ బోవునేని నా ప్రాణములు నిలువఁజాలవు, నా వెంటనే కౌసల్యయు సుమిత్రయును జనుగుదురు. కల్లలాఁడీ! ఇక్ష్వాకుకులమంతయు నీవలన నిర్మూలముగానున్నయది. నీకు నేఁడేల యిట్టి దుర్బుద్ధిపుట్టె? ఎవ్వరు బోధించిరి? ఆ రామచంద్రునెడ నీకుఁగల ప్రేమాతిశయ మంతయు నేఁడేమైపోయినది? అయ్యో! సుకుమారియైన జనకజాత్మజ యీదుఃఖము నెట్లు భరింపఁగలదు? వృద్ధదశయందు రాజ్యభారము రామచంద్రునిపైఁ బెట్టి కొడుకులఁ గోడండ్రఁ జూచుకొని సంతో

పింపలయునని యున్న నా తలంపులన్నియు నేలపాలుగా నీకీబుద్ధి యెవ్వరుగఱపిరి? నేను గౌసల్య మొగ మెట్లుచూడఁ గలను? రాము నరణ్యమునకు నేల పంపితివని వసిష్ఠాదు లడిగిరేని నేనేమి చెప్పుదును? అక్కటా! ఎన్ని తపములో చేసి, ఎందఱు వేల్పులకో మ్రొక్కి, ఎంతకష్టమో పడి కనఁ గొన్న కుమారుఁడే, సుకుమారుఁడే! ఆ రామచంద్రు నరణ్యములపాలుగావించుమన్నావా? 'వినాశకాలే విపరీత బుద్ధి' యనుట నిశ్చయమైనది. నేనీవార్త రామున కెట్లు తెలుపుదును? పరిపూర్ణచంద్రబింబమువలె మనోహరమైన ముద్దుమొగముతో వచ్చి నా ప్రక్కనిలిచి 'తండ్రీ! యేల నన్నుఁ బిలిపించితిరి?' అని రామచంద్రుఁడడిగెనేని నేనేమి చెప్పుదును? ఆహా! నాహృదయము బ్రద్దలగుచున్నది? నీవేమి చేయుమన్నఁ జేసెదను. కౌశల్యను విడువుమంటివా? ఇదిగో! సిద్ధముగా నున్నాను. సుమిత్రను విడువుమంటివా? విడుచుచున్నాను రాజ్యము - భోగము - అన్నియు విడుచుటకు సిద్ధముగానున్నాను. మా రాఘవుని మాత్రము—

కైక:—దేవా! ధర్మహీనులయిన వాక్కులతో నేమి ప్రయోజనము? పూర్వము స్వార్థత్యాగపరులైన రాజులు నీవలెనే ప్రవర్తించిరా? అలర్కుఁడను రాజొక బ్రాహ్మణుఁడు కోరినఁ దనకన్నులే తీసియియ్యలేదా? శిబిచక్రవర్తి స్వమాంసమునుగోసి పక్షిమాత్రమున కొసంగలేదా? నీవు కౌసల్యకు దాసుఁడవై యామెకోపమునకు భయపడి

ధర్మమునే యతిక్రమింపఁ దలఁచుచున్నవాఁడవు. ఇట్టి వాఁడవు వరముల నేల యిచ్చితివి? నీవలనఁ బూర్వరాజ చరిత్రమంతయుఁ గలుషీభూతమైనది సర్వధర్మములలోను సత్యమెక్కువయని శాస్త్రములు ఘోషించుచుండఁగా, నీవేల యిట్లు భ్రాంతుఁడవగుచున్నావు?

దశరథునకు నేమియుఁ దోఁచలేదు. మాటలాడలేదు. ఆయనమనస్సులో నేమితలంపు లుప్పతిల్లుచున్నవో యెవరు చెప్పఁగలరు? 'సత్యమతిక్రమింతునా? రాముని వదలుదునా?' యని కొంతవడి చింతించెను. రామచంద్రుని మనోహరాకార మాయన మనోనేత్రమునకు విడువక కన్పట్టుచుండెను. 'రామచంద్రుని విడనాడనేర'నని దశరథుఁడు దృఢవాక్యతోఁ జెప్పి మరల మూర్ఛిల్లెను. కొంతనడికి మరలఁదెప్పిఱిల్లి చూచు నంతకుఁ బార్శ్వమునఁ గైక శైత్యోపచారములు సేయు చుండెను. దశరథుఁడు కైకవంకఁ జూచెను. మొగమునఁ గ్రౌర్యమే కనఁబడుచుండెను. పూర్వము మనోహరమై సకల తాపముల మాపఁజాలిన కైకనెమ్మోముఁ జూడఁజాల. నన్నుఁ బ్రక్కగదికిఁ దీసికొనిపోవుఁడు. ఈసంభారములతో రాముఁడే నాకు త్తరక్రియలు జరుపుఁగావుత' మని దశరథుఁడు దుఃఖము నాఁపజాలక బోరున నేడ్చెను. కైకిమనస్సు కరఁగలేదు. 'నీవుగాని భరతుఁడుగాని నాకుఁ దిలోదకము లియ్యరాదు. నాయొడలు స్పృశింపరాదు' అని కైకతోఁ గడపలుక పల్కి దశరథుఁడు మగలఁ గన్నులు మూసికొనెను.

చతుర్థాధ్యాయము

భగవంతుఁడగు సూర్యుఁ డుదయశిఖరి నధిరోహించి తన కిరణములచేత నంధకారమును బటాపంచలు సేయుచుండెను. శకుంతసంతానములు కలకలారావములు చేయుచుఁ జెట్లనుండి యాకసమున కెగురుచుండెను. పురవీథులలోఁ బ్రజాసంచారము వెలయసాగెను. దశరథునకుఁ గొంత స్మృతి గలిగెను. కైకేయి యెదుటనేయున్నది.

"రాజా! ఏలయీయాలస్యము! 'ధర్మస్య త్వరితాగతి' యనుట యాకర్ణింపవా! శ్రీరామునిఁ బిల్వఁబంపి వనమునకుఁ బంపు జతనమ్ము తత్క్షణముగావింపుము. భరతునకు రాజ్యాభిషేకము గావింపుము. నేను నా పట్టు విడుచుదానఁగాను."

సూర్యోదయమైనది. ప్రతిగృహమును శృంగారకలితమై యున్నది. ఎల్లవీథులును రాజవీథులైనవి. ఇక రాజవీథి స్వర్గరాజధానివలెనే యున్నది. భటవర్గము లెల్లకడల నాయుధపాణులై బారులు దీరియుండిరి. ఎక్కడను గదళీస్తంభములే. ఎక్కడను సువాసనలే. మంగళవాద్యములు విరామము లేక మ్రోఁగుచున్నవి బ్రాహ్మణులును, పురంధ్రీజనములును, ఇతరులును గుంపులుగూడి లగ్నమునకు నిరీక్షించుచుండిరి.

ఇప్పుడు వసిష్ఠుఁడు పట్టాభిషేక సంభారములు గొని శిష్యులతోడ మహారాజదర్శనము సేయవచ్చెను. సర్వవస్తువులును సంసిద్ధములై యున్నవి, గంగాదినదీజలములతో నింపఁబడిన స్వర్ణకలశములు, ఛత్రచామరములు; రథగజతురగ

గాదులు, లాజలు, దర్భలు సన్నియు సిద్ధముగానున్నవి. వసి
ష్ఠుఁడు తనరాక చక్రవర్తికిఁ దెలుప సుమంత్రుని బంపెను.
ఇతఁడు రాజునొద్ద రథచోదకుఁడు, వృద్ధుఁడును, దశరథునకు
మిక్కిలి నమ్మకముగలవాఁడును గావున నంతఃపురములోనికిఁ
బోఁగలఁడు. దశరథుఁడు కైకేయీగృహమునందుండుట తెలిసి
కొని యక్కడకుఁబోయి ఱేనినిదర్శించెను. ఱేఁడుకూర్కియుం
డెను. "రాజుగారు పట్టాభిషేక మహామహోత్సవవిధానమును
గూర్చి రేయెల్లఁజింతించియున్న కారణమున నిప్పటికిని నిద్రి
పోవుచున్నారు. నీవుపోయి రామచంద్రుని నిక్కడకుఁ దోడ్కొని
రమ్ము. ఆవల సర్వము నాయిత్తపఱుపవచ్చును" అని కైకేయి
చెప్పెను. ఈమాటలకు దశరథుఁ డల్లనమేల్కాంచి రామ
చంద్రునిఁ దోడ్కొనిరమ్మనియె. సుమంత్రుఁడు పోవునంతకు
రామచంద్రుఁడు మేల్కాంచి కాల్యకరణీయములుదీర్చి తన
యంతఃపురములోఁ గనకపర్యంకమునఁగూరుచుండియుండెను.
సీతాదేవి ప్రక్కఁజామరము వీచుచుండెను. దంపతుల ముఖ
ములసంతోష సంభ్రమములు పెనఁగొనుచుండెను. ప్రకృతి
సుకుమారులై జగన్మోహనవిగ్రహులైన యా దంపతుల
మోముల నాటుకొనియున్న నాఁటి యుల్లాసము చూచి తీర
వలయుఁగాని వ్రాసితీరదు. సుమంత్రుఁడు తండ్రి యాజ్ఞ నివే
దించెను.' "ఇదిగో! వచ్చుచున్నాఁడను. దేవీ! నీ విక్కడనే
యుండుము" అని సీతతోఁజెప్పి రాముఁడు కక్ష్యాంతరములు
వెడలివచ్చి యుచితవేషమునుధరించి కైకేయిసౌధముననున్న
తండ్రికడకుఁ బోయెను. దశరథుఁడు పరుండియుండెను. రాత్రి

నుండియు నిద్ర లేవ లేదా? కాదు. నూత్న తిలకముతోఁగూడిన యతని ముఖమును, దివ్యవస్త్రములు, దివ్యాభరణము లన్నియును నాయన ప్రాతఃకాలకరణీయములు దీర్చియున్న సంగతిఁ బ్రకటీకరించుచుండెను. ప్రతీహారుఁడు రాముఁడు వచ్చుచున్న సంగతి నివేదించెను. రాముఁడు ప్రవేశించెను. దశరథునిఁ డొక్కపరి కన్నెత్తి చూచెను. తలవంచుకొనెను. దశరథుని కన్నులనుండి బాష్పములు కాల్వలుకట్టఁగాఱుచుండెను నన్నెల హెచ్చరించుకొనఁడనుకొనుచు రాముఁడు నమస్కరించెను. దశరథుఁడు గ్రుచ్చికౌఁగిలించుకొనలేదు. శిరము మూర్కొనలేదు. ఆశీర్వచనముగావింపలేదు. మొగమువంకఁజూడలేదు. రామునకు నేమియుఁ దోఁపలేదు. భయకంపితుఁ డయ్యెను. 'నేనేమి ధర్మ మతిక్రమించితినా? నా యెడఁ దండ్రికి కుపిత భావమేల? ఈ దైన్యమేల?' యని పెక్కువిధముల యోజించెను. కైకేయికి నమస్కరించెను. 'చిరంజీవ సుఖీభవ' యని యామె యాశీర్వదించెను. దశరథుఁడు కన్నెత్తి కైకవంకఁజూచి, మరలఁ దలవంచుకొనెను. ఈలోఁగైక రామునిగూర్చి 'కుమారకా! నీతండ్రి మోహపాశబద్ధుఁడై నిన్ను ధర్మమందు నియోగింపఁ జాలకున్నవాఁడు: నీవుపిత్రువాక్యపరిపాలనమునందు బద్ధదీక్షుఁడ వయ్యెదవేని, నీ తండ్రి నాకుఁగావించిన వాగ్దానమ్ము నిప్పుడ చెప్పెదను' అనిచెప్పి తాను మున్ను కోరిన వరములును నవి దశరథుడు నేఁడిచ్చిన సంగతియు రామునకుఁ దెలియఁబఱిచెను. రాముఁడు క్షణమాత్రము యోజించి తండ్రి కభిముఖుఁడై "నృపోత్తమా! ఈపాటిపనికి నింత చింతిల్లనేల? మీకోర్కె నెఱ

వేర్చుటకు నడవులకుఁబోవుటకుగాదు. అగ్నినఁ బడుమన్న నుఱికెదను. విషము ద్రావుమన్నఁ ద్రాగెదను. తండ్రియాజ్ఞ యొనరించుటకన్నఁ గొడుకునకు వేఱు శ్రేయస్సు కలదా? అందును, ఇది మీయాజ్ఞ యగుటమాత్రమేగాక మాతల్లియైన కైకకు నభీష్టమైన విషయముగానున్నది. ఇట్టి ధర్మాచరణ సమయము వేఱొక్కటి దొరకునా? ఇక్ష్వాకువంశమునఁ బుట్టి ధర్మవిశ్రేష్ఠుఁడవని పేరువడసిన నీకుఁ గుమారుఁడనై రాజవంశజుఁడనైన నేనే రాజ్యలోభమున ధర్మ మతిక్రమింతునేని, లోకమున ధర్మముపాటించువారెవ్వరు? మీరు మా తల్లికిచ్చిన వరముల నన్యథాకరింపక నాకుఁ గానలకుఁబోవుట కనుజ్ఞనీయవలయు. భరతుని రాజ్యాభిషేకమునకు నా తమ్ములును దక్కినవారలు నందఱు నిక్కడనే యుందురు. కావున మీరీ కార్యమును వారలతో నెఱవేర్చుకొనవచ్చును.” అని విన్నవించెను. దశరథుఁడు పలుకలేదు. రాముఁడు చెప్పిన మాట లాయన గ్రహించెనో లేదో చెప్పుటకు వీలులేదుగాని యాయనదృష్టిమాత్రము రామచంద్రుని ముఖమండలము నందే నెలకొని మరలి రాకుండెను.

అంతఃపురమునఁ బాటిల్లిన యీవృత్తాంత మెట్లో కాని క్షణకాలములోఁ బురములోనెల్లఁ బ్రకటమయ్యెను. జనులు గుంపులుకూడి యీయన్యాయ మొక్కరితో నొక్కరు చెప్పుకొనసాగిరి. ఇది నిక్కముగానుండునా? కైకయింత క్రూరపుఁగార్యముచేసినదా?' యని కొంత తడవెవ్వరును నమ్మరైరి. కాని, కైకయంతఃపురములోని యలజడినిబట్టియు,

దాసీజనుల రాకపోకలనుబట్టియుఁ బట్టాభిషేకమున కేదో యొక్క యనర్థము పొసగినదని యెల్లరును నిశ్చయించు కొనిరి, మంగళవాద్యములు మ్రోఁగుచునేయున్నవి. ధ్వజ పతాకాదులతోఁడఁగూడి పట్టణమనిర్వాచ్యసౌభాగ్య సంప న్నమైయున్నది. 9 గంటలు, 10 గంటలు-వాద్యములమ్రోఁత నిలిచినది. పట్టపుటేనుఁగు కళ్యాణమంటపము నొద్దనుండి మరలిపోవుచున్నది. ఇప్పుడు పౌరుల మనస్సులోనున్న సంశయ లేశముగూడఁ దొలఁగిపోయి పట్టాభిషేక ప్రయత్నము భగ్న మైనసంగతి స్పష్టమైనది. కైకేయీ దుశ్చరిత్రమగ్ని హోత్రమువలె నెల్లచోటుల నల్లుకొనియె. పట్టణమెల్ల నల్ల కల్లోలమయ్యెను, ఎక్కడఁజూచినను జనులు దుఃఖపరవశులై కైకయాత్మజను దూషించుచుండిరి. కొందఱు 'భరతునభి షేకమునకు నివియేల'యని ధ్వజపతాకాదులను బీఁకివైచు చుండిరి. మఱికొందఱేమియుదోఁపక పిచ్చివాండ్రవలెఁ దిరుగు చుఁడిరి. ఈసమయమునఁ గైకయంతఃపురము చుట్టును గ్రూరోద్దేశముతోఁ జుట్టుకొనియున్న జనుల సంఖ్యకు లెక్క యేలేదు. మాతృదేవుఁడైన రామచంద్రుని కప్రియమని కావింపరైరిగాని, లేకున్న నాఁటి యుద్రేకమున గైకేయీ సౌధ ముత్పాటితము, దగ్ధమును గాకుండెనా?

"రామచంద్రునిఁ జూడవలయు, రామచంద్రునిఁజూడ వలయు"నను శబ్దములమ్రోఁత మిన్ను ముట్టెను. రాముఁడు కౌసల్యాదేవియొక్క సౌధమునఁ దల్లి కీవార్త విన్నవించు చుండెను. అక్కటా! చిరకాలము కొడుకులులేక ఎన్నినోములో

నోఁచి ఎన్ని వ్రతములో యాచరించి, ఎన్ని కష్టములో పడి కనుఁగొన్న కుమారుఁడే! కౌసల్య వానివనవాసమున కెట్లు సమ్మతించును? సమ్మతి పకున్న విధి యేమి? నాఁటిదినము కౌసల్యకుఁగలిగిన దుఃఖము లోకములో నేతల్లికి నెన్నఁడును గల్గియుండదు. తన పుత్త్రుఁడు పదునాలుగేఁడులు ఘోరారణ్యముల పాలగుటకు నేమి యధర్మమొనరించె? తండ్రి కప్రియము చేసెనా? తుదకుఁగైకకైనఁజేసెనా? మొదలంట నఱకఁబడినఁ కదళివలెఁ గౌసల్య నేలఁగూలి మూర్ఛిల్లెను.

ఈ తల్లి గొడుకులను నటుపిదప భార్యాభర్తలకును జరిగిన సంభాషణములు వ్రాయుటకు మాలేఖిని విషాదముచేఁ బరవశమగుచున్నది. ఎంతచెప్పినను బెడచెవినిఁబెట్టి భార్యకు భర్తననుసరించుటయే ధర్మమని సీతాదేవి వనవాసమునకుఁ దన్నుఁదోడుకొనిపొమ్మని రాముని నిర్బంధించెను. అన్న ననుసరించుటకన్నఁ బరమధర్మములేదని లక్ష్మణుఁడు రామునకన్న నరణ్యమునకు ముందడుగుపెట్టుచుండెను. రాముఁడనేకవిధములఁ జెప్పిజూచి విఫలుఁడై యెట్టకేలకు సీతాలక్ష్మణులు తన్ననుగమించుట కనుమతించెను. వీరు మువ్వురును కైకేయీ సౌధమునకుఁబోయి యాదినమే తల్లులవలనను, వసిష్ఠాది పురోహితులవలనను, దశరథునివలనను, విప్రుల వలనను సెలవు గైకొని నారచీరలుధరించి, దండకాటవికిఁ బ్రయాణమైరి. అతి సుకుమారులై రాజ్యసింహాసనమునకు యోగ్యులైన చిన్నికుమారులు రామలక్ష్మణులును, ఆగర్భ శ్రీనిధియై సర్వాంగ సుందరియైన జానకీదేవియు సర్వాభరణ

ములు తీసివైచి నారచీరలు ధరించి, అరణ్యాగమనోన్ముఖులై, నిలిచిన సమయమునఁ బౌరుల మానసములే వీఁలి నీరై పోయెను. ఇఁక వారివలన నెల్లసౌఖ్యముల ననుభవింపవలయు నని వారి తోడిదే లోకమని తలఁచియున్న వృద్ధరాజును, కౌసల్యాసుమిత్రలు నేమైరో యెవ్వరు చెప్పఁగలరు? కుల పాంసనీ, కైకా! ఏమి నీకార్యము! సహజసౌన్యఁజైన మా రాఘవుఁడు నిన్ను దూషింపకున్న మానెఁగాని, ఈ దుష్కార్యమువలన నీవేలాభ మనుభవించితివి? రావణవధ వలనఁ దాపసులకెల్ల మేలుగావించితినందువా? అందు నీ ప్రభావమేమున్నది? అది రామలక్ష్మణుల బాహుబలము వలనఁ జేకూరిన జయముగాక, యాయడవులలో నిడుమల పాలై యా వీరు లడలినదియెల్ల నీ కుటిలవర్తనమువలనఁ గాదే? అతిలోక ప్రభావసంపన్నులై విఘ్నముల నెల్లఁ బాఱఁ దోలి, వారు మరలఁ బురమునకు వచ్చిరిగాక; రాకున్న నీ కెట్టి యపకీర్తి ఘటిల్లియుండు! లోభమా! నీశక్తి యప్రతి ద్వంద్వముగదా! కావుననే పెద్దలు 'లోభస్సర్వగుణాన్ హంతి' యని వ్యవహరించి నిన్నుఁ జూచి దూరముగాఁ దొలంగిపోవుట!

పంచమాధ్యాయము

భరతుండు రాజగృహపురమ్మునఁ దనమేనమామ యింట సుఖమ్ముగా నుండెను. ఈ పట్టణమునే ప్రస్తుతము "రాజఘర్" అని యందురు ఇది యయోధ్యకు ౫౦౦ మైళ్ళ దూరమున నున్నది. ఇక్కడఁ దన మేనమామయింట భరతుఁడును, శత్రుఘ్నుఁడును నయోధ్యలో జరుగుచున్న యద్భుతోదంతముల నేమియు నెఱుఁగక సుఖముగాఁ గాలక్షేపము సేయుచుండిరి దశరథుఁడు రాముని యౌవరాజ్యాభిషేకము సేయ నిశ్చయించినదిగాని, కైకవలన విఘ్నమాచరింపఁబడినదిగాని, రామలక్ష్మణులు సీతతోఁగూడి యరణ్యామునకుఁ బోయినదిగాని, వృద్ధరాజు రామవియోగాగ్ని తప్తుఁడై లోకాంతర గతుఁడైనదిగాని పాపము! ఏమియు నెఱుఁగరు. వారెప్పటివలె నుద్యానాది వనవిహారముల యందును, బురదర్శన మందును గాలమ్ము గడుపుచుండిరి. భరతునకు మాత్రము మనస్సునఁ గొంత వ్యాకులత తోఁచుచుండెను, సకలసంతోషసమృద్ధిగల్గిన ప్రభుమందిర మందుండియుఁ గొన్ని దుశ్శకునములును గొన్ని దుస్స్వప్నములును గాంచి వానికిఁగారణ మూరయనేరక భరతుఁడువిహ్వలుఁడై తనకో, తన యన్నకో, తన తల్లులకో, తన తండ్రికో, నెవరికో కీడు మూఁడియుండునా యని సంశయించుచుండెను. ఇట్లుండ నొక్కనాఁ డయోధ్యనుండి కొందఱు చారులు చనుదెంచియున్నారని ప్రతీహారుఁడొక్కఁడువచ్చి భరతునకు

దెలిపెను. "ఏమో యవసరమైన కార్యము గలిగి వసిష్ఠా దులును, మంత్రులును మిమ్ముఁ దోడ్కొనిరమ్మనిరి' అని చెప్పి చారులు విరమించిరి. భరతుఁ డెన్నివిధములో యడిగి చూచెను గాని వారి ముఖదర్శనమువలనఁగాని, వారి ప్రత్యుత్తరముల వలనఁగాని యతఁ డున్నచొప్పు గ్రహింపఁ జాల కుండెను. దశరథుని మృతివార్తగాని, పట్టాభిషేక భంగవార్త గాని యేమియుఁ దెలుపరాదని మంత్రు లాజ్ఞాపించినందున, చారులు మితాక్షరముగా నుత్తరముచెప్పి భరతునకు నే వికల్పమును దోఁపనీయరైరి. భరతశత్రుఘ్నులు తమ మేన మామవలన సెలవుగైకొని పయనమై యేడు రాత్రులలో నయోధ్యాపురికి వచ్చి చేరిరి. నిత్యకల్యాణము పచ్చ తోరణమై యెల్లప్పుడు కలకలలాడుచుండు పట్టణ మరణ్యప్రాయమైయుండెను. భూసురుల వేద ఘోషములుగాని, క్షత్రియుల లీలావిహారములుగాని, వణిక్కుల క్రియ విక్రయమ్ములుగాని యేమియును లేక పట్టణ మంతశ్శోకమును వెల్వరించుచుండెను. రాజమార్గము లమంగళము లనలంకృత ములుగా నుండెను. ఇండ్లు పాడిండ్లవలెనే యలంకారములు లేక, ముగ్గులు లేక, తోరణములు లేక శృంగాటకములు నర నారీ విహారశూన్యములై యుండుటనుచూచి, భరతుఁడు రాజ్యమున కేదోయొక్క గొప్పవిపత్తు వాటిల్లియుండవలయు నని నిశ్చయించుకొనెను. ఆతఁడు తనరథము డిగ్గి తొల్లొల్ల దశరథుఁడుండు ప్రాసాదమునకుఁ బోయెను. అక్కడఁ దన తండ్రి లేమి నాయన తనతల్లి మేడలో నుండనోపునని క్షిప్ర గతి భరతుఁడు కైకేయి సౌధమునకుఁ బోయెను.

ఎప్పుడు నవ్వుమోములతో వినమ్రలై యెదుర్కొను పరిచారికలు విన్నఁదనముతోఁవు మొగములతో మూలకొక రుగా నుండిరి పంజరములోని చిలుకలును గోరువంకలును గొన్ని దినములుగా మేఁతలేనివానివలె దిగుల్పడి యుండెను. మిద్దె మెట్లెక్కిపోవుటలో గవాక్షమునుండి కన్పట్టు కైకేయి శయనగృహము శూన్యపర్యంకమై ప్రభచెడి యుండెను. భరతునకు యథార్థము స్ఫురించెను. 'నేను బోవునప్పటికిఁ జక్కని యారోగ్యమున నుండెనే తండ్రికి నింతలో నేమి వ్యాధి ఘటిల్లె?'నని తలంచుకొనుచు భరతుఁడు నగరిలోనికి వచ్చెను. కైక కనకాసనమ్ముపైఁ గూరుచుండి యుండెను. ప్రక్కనే మంథర యుండెను. తన తల్లిమొగము చూడఁగానే, సత్యము నిశ్శంకముగా భరతుని మనమ్మునకు, దోఁచిఁ పోయెను. 'తండ్రీ!' యని భరతుఁడు మూర్ఛిల్లెను. మరల నప్పుడే శ్మృతిగల్గి 'మాతండ్రి యిట్లాకస్మికముగ మరణింప నేమైయుండెనో', యని కైకేయినిఁ బ్రశ్నించెను. కైక యేమి చెప్పఁగలదు? తన కొడుకునకు రాజ్యప్రాప్తి గోరెఁగాని యుత్తరుణి పెనిమిటిమరణమ్ము గోరెనా? దుఃఖగద్గదమైన స్వరముతో 'నాయనా! తండ్రిలేని వాఁడవైతివి. మీ నాయన స్వర్గస్థుఁడయ్యె'నని చెప్పి పట్టరాని మోహమునఁ గొంతతడవు వలవించి మరల నింతలోఁదన పుత్త్రునకుఁ గలుగనున్న యభ్యుదయముఁ దలంచుకొని శోకమును గడకొత్తి భరతునితో "నాయనా! నీవిట్లు దుఃఖపడి యేమిప్రయోజనము? విధికృతము లెట్లో యట్లు జరుగవలయుఁగదా!

మీతండ్రి యజ్ఞశీలుఁడు ధర్మైకతత్పరుఁడు. అనఘుఁడు. ఆదిరాజుల వర్తనమువంటి వర్తనము గలవాఁడు. ఆయనను గూర్చి చింతింపనేల? పెక్కేండ్లు రాజ్యముచేసి సుఖముల నెల్ల ననుభవించి కోర్కెలెల్లఁ దీర్చుకొని మీరెల్ల సుఖులై యుండఁగనే తుచ్ఛమై నశ్వరమైన యీ మనుష్యదేహమును వర్జించి దివ్యలోకమునకుఁ బోయినవాఁడు. అపరిహార్యమగు నీయర్థమందు విషాదమేల? 'జాతస్య మరణం ధ్రువ' మ్మను మాట పెద్దలవలన వినుచుండలేదా? సకలశాస్త్రపారంగతుఁడవై సాధుసేవనము సల్పిన నీవే యిట్లు మోహసముద్రమున మునింగెదవేని నిన్నుఁ దేర్చువారెవరు? కావున నీదైన్యమును వదలి కానున్న కార్యముల నెఱవేర్చికొనుము. ఇదిగో! వసిష్ఠాది పురోహితులును, సకలసామంతరాజులును, ఎల్లరును నీ రాకకై వేచియున్నారు. దైవవశమున నీ కప్రయత్నముగా లభ్యమైన సింహాసనము నెక్కి నిష్కంటకమైన యీరాజ్యమును చిరంజీవివై పాలింపుము" అని చెప్పెను.

భరతున కీమాటల కర్థముతోఁపలేదు. రామచంద్రుఁ డేమయ్యెను? రాజ్యము తనకు రానేల? రామచంద్రునెడఁ బుత్త్రివాత్సల్యముగల తనతల్లి యేల యిట్లు చెప్పుచున్నది? భరతుని చిత్తము గాలిలోని దీపమువలె సంచలించెను. తనువు వడఁకఁజొచ్చెను. నోటఁదడి యాఱుచుండఁ దల్లీ! రామచంద్రుఁ డెక్కడకు బోయినాఁడు? మాతండ్రి దశరథుఁ డేమైయుండి చనిపోయె? నీమాటలు నాభావమును గలఁచుచున్నవి. నా కున్నరీతిఁ దెల్పు'మని వేఁడుకొనెను. భరతుఁ డాడినమాటల

వలననే, తన కుతంత్ర మాతని కిష్టము కాదని తెలిసికొనియు, నాతనిహృదయము మరల్పఁగలనను నమ్మకముతోఁ గైక భరతునివంకఁజూచి "నీతండ్రి యేమియుఁ గాలేదు. నేను పూర్వము దేవాసురసంగ్రామమందు, ఆయనకుఁ జేసిన మేలుకుఁగా, ఆయన యిచ్చిన రెండువరములలో రాముని బదునాల్గేఁడు లరణ్యమునకుఁ బంపుమనియు, ఆ యుపకరణములతో భరతునకుఁ బట్టాభిషేకము గావింపుమనియు నడిగితిని. దానికియ్యకొని రాముఁడు సీతాలక్ష్మణసహితుఁడై యరణ్యమునకుఁ బోయెను. ధర్మనిరతుఁడై మీతండ్రి వరములిచ్చియు, నన్ను, అపకీర్తి భాజనముగాఁ జేయుటకొఱకు రామునిఁ దలంచుకొనుచుఁ బుత్త్రశోకమున మృతుఁడయ్యెను. ఇది నావలననైన కార్యము. ఇది నీబుద్ధి కెట్లుతోఁచినను సరే. నీకుఁ పట్టాభిషేకము వెలయించు తలంపునఁ జేసి లోకాపవాదమున కొడిగట్టి రామునిపాలై పోవలసిన యీ రాజ్యమును నీకుఁ దక్కించితిని. ఇఁక నీవు, ఇతరచింతలను మాని యీరాజ్యమును ఈభోగములను, అనుభవింపుము. నామాట వ్యర్థము కావింపకుము" అని చెప్పి విరమించెను. ఈమాటలు విన్నతోడనే భరతుఁడు నిశ్చేష్టితుఁడయ్యె. చిత్తరువులోని బొమ్మవలెనతఁడు గొంతతడ వూరకుండెను. ఏమియో చెప్పఁదలంచెఁగాని మాటలు రావయ్యె. నిట్టూర్పులు, అతని మొగమునుండి యాఁపరాక వెడలుచుండెను.

శాంతరస మొలుకుచుండు నతని వదనారవిందమున, ఇప్పు డొక్కవికారము కన్పట్టెను. కన్నుల నిప్పుకలు వెడలు చుండెను. క్రోధారుణాక్షుఁడైన భరతునిచూపులు కైక మొగము నుండి మరలి యొక్కపరి అంగీలో నడఁగియున్న ఖడ్గము వంకకుఁ బ్రసరిల్లెను. పరిచారికలు భయభ్రాంతలైరి. భరతుఁ డేమి యుద్దేశించియున్నాఁడు? ఇది తల్లియిల్లుగాని రణరంగము కాదే. ఖడ్గముతోఁ బనియేమి? శత్రు లెవ్వరున్నారు? ఈ ఖడ్గమునకు వినియోగమెక్కడ? తన యనుఁగుఁదోఁబుట్టువైన శ్రీరామునకుఁ గైక కావించిన యపకృతికిఁ బ్రతికృతిగాఁ దల్లినే వ్రేయనుంకించెనా? స్త్రీవధమునకును, అందునుమాతృ వధమునకును మనభరతుఁ డొగ్గునని చెప్ప నోరాడకున్నది. ఎంతతప్పుచేసినను దల్లి యదండ్యురాలుగదా! అట్లైన భర తుఁడు ఖడ్గమువంకఁజూడనేల? ఆత్మవధమునే యుద్దేశించెనాఁ తనకుఁ దనతల్లిదుశ్చేష్టితమువలనఁ గలుగఁబోవు లోకనింద? దలంచుకొని కుటిలమతియైన తనతల్లికోర్కెల్ల నేలఁగలుప నెంచి యాత్మవధమునే యుద్దేశించెనా? ఈ రెండును రాము నకుఁ గానిపనులే ఇవి మనభరతుఁ డేలయాచరించు? భర తుఁడు క్షణముయోజించి "రాక్షసీ! నీసంకల్ప మీడేఱునది కాదు. రామునరణ్యముపాలుగావించిననీవు నాకుఁగట్టఁదలఁచిన రాజ్యమును రాముఁడే పొందుఁగావుత. రాజర్షియైన మాతం డ్రిని, అసత్యభయపాశముచేత నురిదీసిసకలసామ్రాజ్యపట్టాభి

షిక్తుఁడు కావలసిన రాఘవుని ఘోరారణ్యముల పాలుగావిం
చిన నీపాపమునకు మేరగలదా? ఆరాముఁడెన్నఁడైన నీ కప్రి
యము గావించెనా? తుదకు మాతల్లి కౌసల్యయైన? ఆహా?
కౌసల్య! కౌసల్యపేరు దలఁచుకొన్నమాత్ర నామనస్సు
నీరై పోవుచున్నది. నే నామె మొగము నెట్లుచూడగలను?
అయ్యో! నీకీబుద్ధి యెవ్వరుగఱపిరి? నేను రాజగృహమునకుఁ
బోవునప్పుడు రాముఁడు నీమేడకువచ్చి ఇక్కడనీపాదములకుఁ
బ్రణమిల్లఁగా నీవాతని గ్రుచ్చి కౌఁగిలించుకొని యెంత
యానందించితివి? ఆప్రేమయెల్ల నేమి యయ్యె? ఆనాఁడు
రాముని వెంటవచ్చిన సీతాదేవితో నెంతయో తడవు మంతన
ముండి యాదేవికి నీ వేమేమియో యాభరణములనిచ్చితివే,
ఆప్రేమ యేమేటఁగలసె? దురాత్మికా! నీకీలోన, ఈబుద్ధి
యెట్లుఘటిల్లె? నిన్ననవలసినది లేదు. నూఱుతలల విషసర్పము
వని యెఱుఁగక పూలదండయని తలఁచి నినుఁ దలకెక్కించు
కొనిన మాతండ్రిని, అనుకొనవలయును. అక్కటా! ఈదుఃఖ
మును నేను భరింపఁజాల, నేను రాజగృహమునుండి వచ్చిన
వృత్తాంతము విని యెంత యానందించునో, యెన్ని వార్తలు
నన్నడుగునో, ఎంత ఆదరించునో! అట్టి మాతండ్రిని నిమిష
మాత్రమున మృత్యువు పాలుగావించితివే. మాతాత దశరథు
నకుఁ దెల్పుమని చెప్పిన వార్తలనెల్ల నేనెవ్వరికిఁ జెప్పుదును?
ఉభయకులపాంసనీ? నీవలన రఘుకులము యొక్క యౌన్నత్య

మెల్ల నేలపాలై పోయినది. నాకు నీరాజ్యమున నెవ్వరు దిక్కు? ఈ యయోధ్యాపట్టణ మరణ్యముపోలెఁ జూపట్టుచున్నది. నేను నీమొగము చూడఁజాల" నని భరతుఁడు శోకము నాఁపజాలక పెద్దపెట్టున నేడ్చెను. "నామనస్సు శ్రీరాముని పాదారవిందములయందు లగ్నమైయున్నది నీ వేమోయను కొంటివిగాని, సంకల్పమీడేఱునదిగాదు. ఈ భరతుఁడే దశ రథునికుమారుఁడయ్యేనేని, జ్యేష్ఠునకు రావలసిన రాజ్యమును దానపహరించువాఁడు కాఁడు. ఇంతమాత్రిమ్మ్కకాదు. నేను పాదచారినై కాననములకుఁ బోయి యారాముని బిలుచుకొని వచ్చి నీయెదుట నీకన్నుల యెదుట—ఈయయోధ్యాసింహా సనమునఁ బ్రతిష్ఠించెదను. మఱియు, నేనాతనికి దాసుఁడనై యిహలోకభోగములనెల్ల వర్జించి యీపదునాల్గు సంవత్సర ములు తాపసుఁడనై యాతనిపాదములు గొల్చి బ్రతికెదను. రాముఁడు లేని యీ యయోధ్యాపట్టణమున భరతుఁడు క్షణ మాత్రము నిలుచువాఁడుకాఁడు" అని చెప్పి భరతుఁడుచివా లునఁ గైకేయీసౌధము డిగిపోయెను.

ష ష్ఠా ధ్యా య ము

భరతుఁడు కౌసల్యయింటికిఁ బోయెను. కౌసల్య సహజము గానే పుత్త్రులయందువాత్సల్యముగలది. ఆయింతికి భరతుఁ డన్నఁ బ్రాణము. సత్ప్రవర్తనము శాంతము కలవాఁ డనియుఁ దన కుమారుఁడగు రామునకుఁ గడుఁ బ్రియుఁడనియు భరతునియందుఁ గౌసల్యకు మిక్కిలి ప్రేమ. అయిన, నామె యిప్పుడు భర్తృమరణకర్శితయై పుత్త్రవియోగవిహ్వలయై యున్నది. భరతుని జూడఁగానే, యామె కెట్టిసద్భావము నుద యింపలేదు పైపైని గొన్నాళ్ళుగాఁ బరిచారికలలోఁ గొంద ఱతని కపటవర్తనమును గూర్చి చెప్పుచున్నమాటలే యామె మదికిఁదోఁచెను. ఆర్తమనస్కులకు యుక్తాయుక్తములు దోఁపవు గదా! భరతుఁడు కనఁబడఁగానే, 'నాయనా! నీకోర్కులు ఫలించినవి కదా? నిష్కంటకమైన యీరాజ్యమును నీవును నీ తల్లియు యథేష్టముగా ననుభవింపుఁడు మాకు నాజ్ఞయైన నేనును సుమిత్రయు నెక్కడకైనఁ బోయెదము. ఎక్కడకో యననేల? మీతల్లికోర్కె మేరకు మేమును మాకొడుకుఁగోడండ్ర తోడ వనవాసము గావించెదము. నీవు రాజవు గావున, రాష్ట్రము వదలిపోవుటకుఁగూడ మాకు నీయనుజ్ఞ కావలసి యున్నది" యని కౌసల్య వచించి యంతర్నిరుద్ధాశ్రువై యూరకుండెను. భరతుఁ డామెపాదములకుఁ బ్రణమిల్లినవాఁ డై మూర్ఛిల్లెను. కొంతతడవునకుఁ దెప్పిఱిల్లి "తల్లీ! ప్రియు డైన నాజనకుని మరణవార్తయు, బ్రియతరులైన నాయ

న్నలయొక్కయు, సాధ్వీమణి జనకనందనయొక్కయు వనవాస వార్తయు వినియు గుండియలు ప్రీలిపోని యీాకష్టాత్ముని నీవేమన్నను యుక్తముగానే యున్నది. అయినను, ఘోరపరిణామమైన యీాకార్యమందు నాకెట్టిప్రవేశమును లేదు. నేను రాజగృహమ్మునందుండుటనుబట్టి యిక్కడ మాతల్లి కైకవలన నాయన్నలకైన యపకృతి నాకు లేశమాత్రమును దెలిసినది కాదు. నేనిక్కడనేయున్న యెడలఁగార్యము లెట్లుపరిణమించి యుండునో, యిప్పుడు నేఁ జెప్పికొని యుపయోగమును లేదు. ఇదిగాక, దైవము ప్రతికూలమైన కాలమున మంచిమాటలు గూడ వంచనోక్తులట్లు గాన్పించు, కాకున్న, శైశవము మొదలు కైకకన్న నెక్కుడుప్రేమతో నన్ను నాదరించి నా సహజశీలము నందఱికన్న నెక్కువగా నెఱింగిన నీకే నేను సంశయితవ్యుఁడ నగుదునా? తల్లీ! యీాభరతుఁడు రాముని వనవాసము గోరెనని నిక్కముగానే తలంచితివా? కర్కశారణ్యములలో రాముడు జటాజినములు ధరించి స్థండిలశాయియై పర్ణకుటీరములలోఁ బడరానిపాట్లు పడుచుండఁగా, ఈభరతుఁ డిక్కడ రాజభోగములు నిశ్చింతముగా ననుభవింపఁగలడనియే తలంచితివా! నీవలన నెట్టిమాటలు వింటిని! ఆహా! యీాభరతుఁ డెట్టివాఁడైన నగుఁగాక భ్రాతృవనవాసమునుగోరినవాఁడు కాఁడు. పితృమరణము నిచ్చగించినవాఁడు కాఁడు. కౌసల్యాదేవి కడుపులోఁ జిచ్చుదరికొలుప నెంచిన వాఁడుకాఁడు, జనకనందన నరణ్యము పాల్సేయఁ దలఁచిన వాఁడు కాఁడు అక్కటా! ధర్మాధర్మము లరయు వారే లేరైరిగా! నాదుఃఖము నేనెవ్వరితోఁ జెప్పికొందు? కైక

మొగ మెట్లుచూతు? కౌసల్యకుఁ బ్రత్యయ మెట్లుఘటింతు?"
అని పైపయి నావరించుకొనుచున్న విషాదముచేతఁ బరవశుఁ
డై లయకాలమందు భూమిమీఁదఁబడు నిందుగ్రని కేతువు
వలె భరతుఁడు కౌసల్యాపాదములయొద్ద మరల మూర్ఛిల్లె.
కౌసల్య మనస్సు నీరైపోయెను. ఆఁపరానిదుఃఖమున వికట
మనస్కురాలగుటవలన, ఆమె భరతుని నేమియో దూఱి
మాటాడెఁగాని, యామెకు నిక్కముగా భరతుని సత్ప్రవర్త
నము దెలియకున్నదా? భరతుఁడు మూర్ఛనుండి లేచి ప్రక్కనే
శైత్యోపచారములు చేయుచున్న కౌసల్య మొగమువంక
దృష్టినిడి 'శ్రీరాముని వనవాసమునకు నేను సమ్మతించిన
వాఁడనేని, ఊర్ధ్వలోకమునకుఁ దప్పినవాఁడ నగుదు. గురు
ద్రోహ మొనరించువాని కెట్టిదురితమో, గృహదాహకునకును
విషముపెట్టువానికి నెట్టివృజినమో, పరధనపరకాంతాప
హర్త కెట్టిపాపమో, బ్రహ్మవిధులగు, పెద్దలతో నుల్లసము
లాడు తులువల కెట్టిపాతకమో. శ్రీరాముని వనవాసమునకు
సమ్మతించిన వాని కదియగును గావుత. నేను లేనిసమయ
మున నాతల్లి కైకవలననైన యీ ఘోరపుఁబనిలో నా కెట్టి
సంబంధమున్న, ఈ భూమ్యాకాశములు ననుప్పళించి
వేయునుగాత. నామస్తకము సహస్రధా భిన్నమై దిగంత
ముల కొక్కొక్కతునియయై పోవునుగాక" అని దారుణ
ముగాఁ బలికి కన్నీరు నించుచు ఊరకుండెను.

* * * *

అయోధ్యలో దశరథున కుత్తర క్రియలు చేయుట
యొకటి భరతునకు శేషించియుండెను. శోకసముద్రమున

మునిగినవాఁడయ్యెను, బరలోకచింతకలవాఁ డగుటఁజేసి, తన
యుమ్మలికమ్మనాఁపికొనివసిష్ఠాదిపురోహితుల పలుకులూఁది
యథాశాస్త్రముగ సావధానముగ భరతుఁడు పైతృకక్రియలు
నెఱవేర్చెను. పదునాల్గువదివసమున వసిష్ఠాది పురోహితులు
భరతుని బట్టాభిషేకముచేసికొమ్మని చెప్పుటకు రాజమంత్రుల
తోడి యాలోచనలుసల్పి యొక్క పెద్దసభ నేర్పాటుచేసివృద్ధ
లైనవారెల్ల ననేకవిధముల రాజ్యభారవాహకుఁడవు గమ్మని
భరతుని సంప్రార్థించిరి. కాని యామాటలు మన భరతుని
చెవి కెక్కినవికావు. జ్యేష్ఠుఁడు రాజ్యమునకు వచ్చుట కుల
క్రమాగతమైన ధర్మమనియు, శ్రీరాముని వనవాసము పితృ
నిర్దిష్టమయ్యెను, కైకేయియొక్క వంచనకులోఁబడియాయన
కావించిన శాసనముకావున నది కాఁగూడదనియు. భరతుఁ
డొత్తిచెప్పి రఘురాముని మరలఁ బురికిఁ బిలుచుకొనివచ్చు
టకుఁ దన కనుజ్ఞయిమ్మని పౌరులనెల్ల వేడుకొనెను. ఈఁవేడి
కోలునకుఁ బౌరులెట్టి యనుమోదముతో సమ్మతించిరో,
భరతుని సౌజన్యమునుగూర్చి వారి కెట్టియభిప్రాయ ముద
యించెనో, వ్రాయవలసిన యవసరములేదు. ధర్మదేవతయే
భూలోకమున కవతరిల్లెనా? కాక భరతుఁడే మాటలాడు
చున్నాడా? అరచేతిలోనున్న రాజ్యభోగములఁ బరిత్యజించి,
ధర్మాచరణ నిమిత్తము సవతితల్లికొడుకునకుఁ దనసింహాసను
నర్పింపనున్న యీభరతుఁడు మానవుడా? కాక దేవుఁడా?
సభ్యులు విస్మయార్ణవమున మునింగిరి. వసిష్ఠాదిపురోహితు
లప్పరమసౌజన్యుని యెదుటనోరెత్తలేక మానులైరి బ్రాహ్మ

ణోత్తము లానందాశ్రువులతో మనఃపూర్వకముగా భరతుఁడు సిద్ధసంకల్పుఁడగును గావుత మని యాశీర్వదించిరి.

భరతుఁడు రాముని నాహ్వానించుటకు సైన్యముతో వెడలవలయునని తలఁచి, అరణ్యమార్గము నెల్లఁ జక్కఁబఱుప ననంఖ్యులైన పనివారిని నియోగించెను. రామదర్శన కుతూహలులు గావున, వారునారాత్రిలోన మార్గము మిర్రుపల్లములు లేకుండ సైన్యముపోవుటకు వలసైన తెఱఁగున బలుపనులొనర్చి సుగమమ్ముగావించిరి. భరతుఁడు తన తల్లులతోడను పురోహితులతోడను రాజమంత్రులతోడను గతిపయసైన్యవర్గముతోడను వెడలి కొంతదూర మరిగి యాపూఁటకు గంగానదీతీరమున శృంగిబేరమను జనస్థానమున నిలిచెను. ఇక్కడ గుహుఁడను నిషాదనేతవలన రామలక్ష్మణులుపోయిన మార్గము దెలిసికొని, యాయన సహాయ్యమునఁ బరివారముతోడ జాహ్నవి నుత్తరించి మఱునాఁడు భరతుఁడు భరద్వాజాశ్రమమునకు వచ్చెను. ఈగుహుఁడు దశరథునకుమిత్రుఁడు. సైన్యముతో వచ్చు భరతునిజూచి రాముని వనమునకుఁ దఱిమినది చాలక, యాయన ప్రాణములమీఁది కెత్తి వచ్చుచున్నాఁడని తలఁచి యాసుగుణనిధిని బోల్తుఁ బలువిధములఁ బరీక్షించి చూచెను. ఆవల యథార్థము తెలిసికొని, గుహుఁడు భరతునకు రామలక్ష్మణుల వృత్తాంతములన్నియుఁ జెప్పెను. ఆనాఁటి రాత్రి రామలక్ష్మణు లెక్కడ నిదురపోయినదియుఁ, దినుటకు నాహారము నెట్లుసంపాదించుకొనినదియుఁ, ద్రావుటకునీ రెక్కడ నుండి తెచ్చుకొన్నదియు, మఱి యేదిక్కునకుఁ బ్రయాణమై

పోయినదియు, నీయుదంతములనెల్ల భరతుఁడు సవిస్తరముగఁ దెలిసికొనెను. రామలక్ష్మణులు పరుండిన స్థలముఁజూచినపుడు భరతునకుఁ గడుపు భగ్గని మండిపోయెను. ఆరాత్రియొక్క యింగుదీతరువుమూలమున దర్భలతోఁ బడక నేర్పఱిచికొని జానకీదేవియు శ్రీరాములు నిద్రించిరి. కొంతదూరమున ధనుర్బాణములు ధరించి లక్ష్మణుఁడు వారిఁగాపాడుచు విశ్రమించి యుండెను. గడ్డిపోఁచలతోఁ గూర్చబడిన యాశయ్యను దన తల్లులకుఁ జూపి భరతుఁ డత్యంతము పరితపించెను.

"ఉ. కంటిరె తల్లులార! రఘుకాంతుఁడు నాఁటిరాత్రియామ సిందు దీ
కంటకదర్భశయ్యపయిఁ గన్ను మొగిడ్చి శయించె; నల్లవే;
కంటిరె నల్గియున్న యది; కాయదురాపిడిగుర్తు లల్లనే
యంటినఁ గందుమేనఁట! కుశాస్తరణమ్మఁట! యేమిచెప్పుదున్

సీ. ప్రాసాదతతుల నుప్పరిగల విహరించి
నట్టిఁడేఁ డుండెనే చెట్టునీడ!
హైమతలాళి నుద్యానమ్ములం దుండు
ఘనుఁడు చరించెనే కటికినేల!

మలయానిలము వీవఁ దలిరుఁ బాన్పుఁల బండు
ధన్యుఁడు కూర్కెనే దర్భశయ్య!
మంగళధ్వనులు చెలంగ మేల్కొను నృప
వరుఁడు మేల్కొనియె నేవాశితముల!

తే. ప్రోడి చిలుకపలుకులు మోదమునను
వినెడి పతి యెట్లు వినియెనో వికటసత్త్వ
బరుసరవములు! వేనవేల్ ప్రజలుకొల్వ
నుండు నతఁ డెట్టులుండెనో యొంటిలునిచట!

సీ. మొగసురాసేలయో వరహైమరాజత
ప్రాసాదమాయెనా రామ! నీకు
కఱకుదర్భలప్రోవు నెఱిమించుమెత్తని
పానుపులాయెనా భ్రాత! నీకు
గారవృక్షముకొమ్మలా రాణఁబట్టున
నల్లిన చందువా యన్న! నీకు
హోరనుగాలియే యుగిపలువీచడు
వింజామరల గాలి విభుఁడ! నీకు

తే. వంధిమాగధనుతిగీత వాద్యగానము
పరుష కాకనినాదమె పరమపురుష !
కనకభూషణరాజినిస్స్వనము లకట
ఝిల్లికాగణరావమా శ్రీయుతాంగ !

కం. జనకునిసుతయఁట ; దశరథు
జనపతి కోడలఁట ; రామసతియఁట ; ప్రియద
ర్శనయఁట ; యీసీతయుఁ గా
వని నేలను బండె ! నింత పాపముగలదే?

కం. ఇది మాయన్న పరుండిన
యది, శయనము ; కఠినధరణి నటునిటు పొర్లన్
జెదరి నలంగెను బూరియు ;
మృదుతనునకు దర్భశయ్య మేమనవచ్చున్ ?

ఉ. జానకి యుత్తమంబయిన శయ్యయిదే ; యట నామె సొమ్ములన్
మేన ధరించియే బడలి నిద్దురపొంద నటుంచుఁ దోఁచెడిన్ ;
మానుగ నీదునందు నవె మంజుల కాంచనసూక్ష్మ రేణువుల్
కానఁగనయ్యెడిన్ ; విధినికారము నేమనవచ్చు ? దైవమా !

ఉ. భామిని యుత్తరీయమిటుఁ బట్టుకొనెన్ గనుఁగొంటిరే! కుశా
స్తోమమునన్ దుకూలమున సూక్ష్మపుఁ దంతువు లిందు రాజిలెన్ ;
నామహితసాధ్వి నా సతికి నాథునిశయ్యయె సౌఖ్యదాయియై
నేమెయినున్న నద్దివగ పేది శయించుట సీత యయ్యెడన్.

చం. కటకట! యెంతపాపుఁడను గష్టపుజీవిని నా నిమిత్తమై
కటికిలతో రాఘవుండు తనకోమలితో నిటువంటిశయ్యపై
గటికిధరిత్రి దర్భలను గన్ను మొగుడ్చుట గల్గె దిక్కులే
నటు, నెత యింతకన్నఁ గలదా? తలపోయఁగ గుండె భగ్గనెన్.

ఉ. పుట్టెను సార్వభౌమకులమున్ వెలిఁగించుచు ; లోకసమ్మతిన్
బట్టుగ సర్వలోకహితభావమున్ జయించె నీతికిన్
బట్టయి ; యట్టిసుందరుఁడు పద్మదళాక్షుఁడు రక్తలోచనుం
డిట్టి కఠోరతల్పముపయిన్ బవళింపఁగఁ గల్గె నేమనన్ !

కం. ధన్యుఁడు మహానుభావుఁడు
మాన్యుఁడు సౌమిత్రియే సుమా ! కష్టదశన్
వన్యస్థలి నన్నను సా
జన్యమునన్ వెంటనంటె సమయజ్ఞుండై.

ఆ. ధన్యురాలు సీత ; తనపతితోడుత
వనికి నేఁగెఁ గుతుకమునను సరగ ;
మన కుచేష్టఁ దలఁప మనల రాముండు కృప
సాదదృష్టిఁ గనుట సంశయంబ

ఆ. దశరథుండు విబుధధామంబుఁ జేరుట
రామవిభుఁడు గహనరాజిఁ బడుట
నారకాటిలేమి నల్గాడు నావిక
పోలె ధరణితలము జాలిఁబడియె

ఇది మన్నిత్తమ్ముని రఘుకులాలంకారునకుఁ బాటిల్లిన మొదరుగావున,

ఉ. పండెడు నింతనుండి తృణపర్ణచయంబున నొంటె భూమిపై
నొండె ; ధరించెదన్ బడల ; నూనెద నారల నెల్లవేళలన్

బండులఁ గందమూలములఁ బ్రాణమునిల్పెదఁ; దక్కు కాలమే
నుండెద హాయిగా వనిని; నోరిమి నన్నుఁ బ్రతిజ్ఞఁ దీర్చెదన్.

ఉ. ఏలెదుఁగాక రామవిభుఁ డీయిల లక్ష్మణుతోడ; నన్నుఁ గై
నాలిసఖుల్ గానననివాసము సేయుదు నాపదోడఁగన్
శాత్రవి బిన్నతమ్ముఁడ; డట్లబ్రాహ్మణ ముఖ్యులయోగ్యులోన సీ
తాలల సేమఁ బట్టము యనాదిగఁ గట్టి సుఖింపుఁ గాకెడన్

ఉ. దేవతలార! బ్రాహ్మణులు దీర్పుఁడు నాయభికాంక్షితంబు; నే
నావిభు రామచంద్రు చరణమ్ముల వ్రాలి యనేకరీతులన్
వావిరి వేఁడుకొందు; రఘువర్యుఁడు నామతిఁ బోసఁగదేని నే
నే నని యుందు నందు; నతఁ డేటికి నన్ను నుపేక్ష సేసెడున్?"

[ఆ. వా. రా.]

భరతుఁడు విషాదభరమున నా రాత్రి యెట్లో గడపి తెల్లవాఱునంతకు గంగానదిని దాఁటి సైన్యము నొక్కచో నిలిపి వసిష్ఠునితో భరద్వాజమహర్షిని దర్శింపఁబోయెను. అక్కడ భరతుఁడు మరల తనయుద్దేశమును దెలిపికొనవలసిన వాఁడయ్యెను. కించిద్జ్ఞుఁడు హీనకులుఁడు నీతిమార్గానభిజ్ఞుఁడైన గుహుఁడు సందేహించెఁగాక, యది భరతున కంత విపరీతముగాఁ దోఁపలేదు. కాని సర్వజ్ఞుఁడైన భరద్వాజుఁడు తనపూర్వికుఁ గూర్చి సందియపడి రాముని యున్నవలను చెప్ప నాలోచించినప్పుడు భరతుఁడు నిశ్చేష్టితుఁడయ్యెను. ఈలోన యున్నరూపు వసిష్ఠుఁడు భరద్వాజున కెటింగించెను. అదిన మెల్ల నచటన యునిచికొని, భరద్వాజుఁడు భరతుని పరివార మునకెల్ల విందుచేసి యనేకములైన యితిహాసములతో భరతునకు నతనితల్లులకును మనస్తాపోపశమనము గావించు చుండెను.

సప్తమాధ్యాయము

'ఇక్కడికి ౨౪ యోజనములు దూరమునఁ జిత్రకూటమను పర్వతమున్నది. దానికి నుత్తరపుదిశను గంగానది ప్రవహించుచుండును. తత్తీరమునఁ దరులతాసుందరమైన యొక్క వనము కలదు. ఆ శైలమునకును వనమునకును నడుమనున్న యభిరామభూమియే శ్రీరాముఁ డుండుచోటు. దక్షిణముగాఁ గుడిత్రట్టు పోయినయెడల మీకొక్కబాట కాన్పించును. ఆ త్రోవఁబోయిన శ్రీరాముని పర్ణశాల మీకుఁ జూడనగును' అని భరద్వాజమహర్షి గహనమైన యక్కాననప్రదేశమున శ్రీరాముని వెదకుట కనువైనమార్గమును జెప్పివేసెను. భరత శత్రుఘ్నులు తల్లులు వసిష్ఠాదులు తక్కిన సైన్యమును పయనమై యమ్మహారణ్యమునందలి విశేషములు చూచుచుఁ బోవుచుండిరి. వారి కీమహారణ్య మద్భుతావహకమై యుండెను వారిదివఱ కెన్నఁడును జూడని వనసత్త్వములు దృగ్గోచరములై యదృశ్యములగుచుండెను. ఒక్కొక్కయెడ సమీపమునను, ఒక్కొక్కయెడఁ గొంతదూరమును, ఘోరమైన శబ్దములు వినఁబడుచుండెను. మనుష్యసంచార మెన్నఁడు నెఱుఁగనివి కావున, సామాన్యమైన జంతువర్గములుగూడ వీరిఁజూచి దిక్కుతోఁపక యొక్కచోటనుండి వేఱొకచోటికిఁ బరుగెత్తుచుండెను. సైన్యమువచ్చు రభసమునకు భయపడి యడవియేనుఁగులు తమదంతములతోఁ బ్రక్కనున్న వృక్షములఁ గ్రుమ్ముచు ఘీంకారములు చేయుచుఁ బేరెత్తుచుం

డెను. గుఱ్ఱముల గిట్టలతాఁకునఁ బైకెగసినధూళి యాకాశ
మును గప్పివైచెను. కంటకపాషాణాదులవలనఁ గొన్నియెడల
ముందుకు నడచుటయే దుర్ఘటముగా నుండెను. ఇట్లు కొంత
దూరము దక్షిణముగాఁ బోయినతరువాత నమ్మహారణ్యమున
నొక్క రమణీయవనప్రదేశము కన్నులకుఁ బొడకట్టెను. ఆకా
శము నంటికొనియుండు వృక్షములుగాని, దారిని నిరోధించు
తరుగుల్మలతాదులుగాని లేక యచ్చోటు వాసయోగ్యమైన
స్థలమువలెఁ గనఁబడియె. భరతుఁ డక్కడఁ దనపల్లకిదిగి
సాధువులైన కొందఱుఁ జారుల నియోగించెను. వారు కొంత
దూర మరిగి చూడఁగా, దూరమునఁ బొగ లేచుచుండెను.
దానిఁబట్టి మనుష్యసంచార మూహించి యావార్తవారుభర
తునకుఁ దెలిపిరి. రామలక్ష్మణుల యాశ్రమమిదియె కావలయు
నని యూహించి సైన్యమునందె యుండ నియోగించి 'ఎప్పుడెప్పు
డక్కడకుఁ బోనగునా? ఎప్పుడు శ్రీరాముని దర్శింతునా' యని
భరతుడు శత్రుఘ్నునితోడ వసిష్ఠునితోడఁ బాదచారియై
యాపొగ కనఁబడిన దిక్కునకు వడివడిగాఁ బోవుచుండెను.

మన మిప్పుడు భరతుని నొక్కింత వదలి సీతారామ
లక్షణులు చిత్రకూటమునొద్ద నేమిచేయుచుండిరో గనుం
గొనవలయును.

(స్థలము — శ్రీరాముని పర్ణశాల వెలుపల)

రాముడు:— ప్రేయసీ! నీవు నాతోడ నుండుటఁ జేసి, యీ
మహారణ్యమే నాకు నందనోద్యానమువలెఁ గన్పట్టు
చున్నది. ఆహా! ఈ చందన వృక్షములును, ఈ లవలీ
నికుంజములును ఎంత మనోహరములు!

సీత:-నాథా! ఈ తరుపుంజములు సూర్యకిరణములను ఘును ముట్టఁ గప్పివేసినను, నిన్నటికన్న నీదినము, ఎండమర్భర ముగానున్నది. మనము మందాకినివైపునకుఁ బోవుదము.

రాముడు:-(నడుచుచు) ప్రాణేశ్వరీ! ఇయ్యడుగుజాడలుచూచి తివా? (నేలవంకఁజూపి) ఇవి యేమని తలంచుచున్నావు?

సీత:-ఇట్టివి మన ప్రమదావనమున నేనెన్నఁడును జూచినది లేదు. ఇవి యేమై యుండునో?

రాముడు:- ఇవి పెద్దపులిపోయిన యడుగుజాడలు. ఇక్కడఁ బ్రదేశమొకింత యార్ద్రసికతామయముగా నుండుటంబట్టి

సీత:-నాథా పెద్దపులియన్న నా గుండియ లదరుచున్నవి. మొన్న గడ్డిమాటుననుండి మనపై కుటికిన పులిమాట స్మరించుకొనిన, ఇప్పటికి నాకు భయమగుచున్నది. అప్పుడు లక్ష్మణుఁడు జాగరూకుఁడుగా నుండెఁబట్టి సరి పోయెఁ గాని, లేకయున్న నీపాటికిఁ గైక కోర్కులు ఫలిం చియే యుండును.

రాముడు:-కైక మన కుపకారిణియే యైనది. కాకున్న మన మీయటవీప్రదేశమందలి విశేషములింత యెఱుంగఁజాలు దుమా! ఋషికులముయొక్క యనుభోగములఁ బ్రత్యక్ష ముగా నిట్లుకన్నులతోఁ జూడఁ గలుగుదుమా?

సీత:-ఆహా! ఇప్పటికి మందాకిని మీఁదినుండి వచ్చు చల్లని పిన్న తెమ్మెరలు మనల సోఁకుచున్నవి. ఈనది యెంత రమణీయముగానున్నది.

చ. వికచసరోజ గర్భమున భృంగము డాఁగుచుమూఁతలాడుఁ బొ
యక నిజ కాంతతోడఁ; గలహంస ముదగ్రతరంగడోల షాం
సికనిడి యాడుచుఁ; గోకిలపుంజెల్వ పరిక్ష ఫలప్రసవప్రశా
ఖికతుది నిల్చి, నీరుకొని శ్రవ నివేదన కిచ్చుఁ బ్రీతితోఁ.

మన మిక్కడఁ గొంతతడవు ఈఛాయావృక్షములనీడఁ గూరుచుందము.

సీతయు రాముఁడును మందాకినీతీరమునఁ గూర్చుండిరి. కొంత సేపటికి ఉత్తరపు దిక్కున నొక్క కలకలము విన వచ్చెను. అది తొల్త నల్పరూపముగా నుండఁబట్టి వన్యసత్త్వ ముల ఘోషముగాఁ దలంచి శ్రీరాముఁడు తన ధనుర్బాణ ముల సరిపఱిచికొని యూరకుండెను. కాని, యానాదము ప్రతిక్షణ మధిక మగుటఁబట్టియు, ధరాపరాగము మింటికెగ యుటం బట్టియు సైన్యసంచార మూహించి యెవ్వఁడైన ఱేఁడు వేఁటకు రాఁబోలు ననితలఁచి రాముడు కారణ మూ రయు మని లక్ష్మణుని నియోగించెను. లక్ష్మణుఁడు పోయి కొంతతడవునకు సత్వరముగాఁ దిరిగి వచ్చి సంభ్రమముతో "అన్నయ్యా! ధనుర్బాణములు ధరించి యుద్ధసన్నద్ధుఁడవు గమ్ము. సీతాదేవిని గుహాలోనికిఁ బొమ్మనుము. మనమీఁది కపారమైన సైన్యముతోడ భరతుఁ డెత్తివచ్చుచున్నాఁడు" అని విన్నవించెను.

రాముఁడు:-భరతుఁడు! భరతుఁడు!!-మన మీఁది కెత్తివచ్చు చున్నాఁడు! నీవు మేల్కొని యున్నావా? లేక కలవ రించుచున్నావా?

లక్ష్మణుఁడు:—నేను మేల్కొనియే యున్నాను. లోకవృత్త మెఱుంగక, కైక కపటమునకులోనై రాజ్యముకోలో యిన నీవే కలవరింపవలయు. నీకు సందేహమైన గొంత ముందుకువచ్చి యీ రసాలతరువు నెక్కి యుత్తరువు వంకఁజూడుము.

రాముడు:—నీవు చూచితివే! నీకేమి కనుపట్టినది?

లక్ష్మణుఁడు:—భరతుని కోవిదార కేతనమును, దానిఁ గాపాడుచుఁ జుట్టుకొనియున్న యనంతసైన్యమును, రథగజ తురగపదాతివర్గమును బొడకట్టినవి.

రాముఁడు:— నీకు మనతండ్రి దశరథుని శ్వేతచ్ఛత్రము గనఁబడ లేదా?

లక్ష్మణుడు:—లేదు. అదే కలకలము మఱింత దఱియు చున్నది. మన కింక వ్యవధానము లేదు, నీవు కవచము దొడిగికొని యుద్ధసన్నద్ధుఁడ వగుటయొండె, భరతుని చేతితోఁ బడుటయొండె శేషించియున్నది.

రాముఁడు:—లక్ష్మణా! నీవు ప్రాజ్ఞుండవయ్యును, వృద్ధసంసేవ లేనివాఁడ వగుటఁజేసి యన్యాయ్యమును దలంచు చున్నావు. ఆభరతుఁడు నీకెన్నఁడేని నెగ్గాచరించెనా? ఏల నీకీ సందియము? మన మడవికివచ్చిన మూఁడుదిన ములలోన భరతుఁడు క్రొత్తవాఁడయ్యెనా? రాజ్యలోభము నీవివేకమును మ్రింగివేసినది కాఁబోలు. కాకున్న నాప్రియసోదరుఁడు ప్రాణాధికుఁడు నీకంటె నాకు నతి భక్తుఁడైనవాఁడు భరతునితోడఁ బోర నన్నుద్యమింపు

మందువా? ఈ భరతుండు మనలఁ జంపుటకు వచ్చుచున్న వాఁడు కాఁడు. రాజగృహమునుండి యయోధ్యకువచ్చి, తానులేనిసమయమునఁ దనతల్లిచేసిన యకృత్యమును దలఁచుకొని మనల మరల నయోధ్యకుఁ దోడ్కొని పోవుటకుఁ బరివారముతోడ వచ్చుచున్నాఁడు. ఐనను, నా మనస్సున కేమోయొక్క యశుభశంకతోఁచుచున్నది. మనతండ్రి యాభరతునితోడ రాకుండునా? వచ్చుచున్న శ్వేతచ్ఛత్రమేలరాదు? ఆయన మనల నెడఁబాపియయోధ్యలో నిల్వఁగలఁడా? మనతండ్రిని గూర్చినేఁ డెట్టి వార్త మనకు వినమన్నదో!

ఇట్లు పలికి శ్రీరాముఁడు తనలో మఱియు నేమేమో తలంచుకొనుచు నప్రయత్నముగఁదన పర్ణశాల వచ్చిచేరెను.

అక్కడ భరతశత్రుఘ్నులును – సుమంత్రుఁడును – గుహుఁడును– పాదచారులై ముందువచ్చుచుండిరి. కొంతదూరమున, వెనుక దశరథుని భార్యలును, వసిష్ఠుఁడును, వారివెనుకఁ దక్క సైన్యమును వచ్చుచుండెను. ధూమమును జూచి యాశ్రమస్థలము దగ్గఱిదిమని యనుకొనిరిగాని, యెంత దూరము నడచినను వారికి శ్రీరామపాదవిన్యాస ధన్యమైన ధరణీతలము కనుపట్టకుండెను. కఠినములైన శిలలును గంటకములును ద్రోవ నావరించుకొనియుండెను. అప్పటికి మధ్యాహ్నము కావచ్చుచుండెను చండకిరణుఁడా కాశమధ్యమునకు

వచ్చి దుర్నిరీక్ష్యమైన తేజస్సుతో భూమివంకఁ జూచు చుండెను. కౌసల్య మొదలగువారు పాదచారిణులే యైరో గాక పల్లకీలలోనే వచ్చుచుండిరో తెలియదు. చిత్రకూట పర్వతములోని రాలవలని సెగ దుర్భరమైనందున, వన్యసత్త్వములు చెట్లమాటునకుఁ బోవుచు నీళ్ళదరుల నారయుచుఁ జెర లాడుచుండెను. భరతుఁడు ముందునడచుచుండెను. వెనుక శత్రుఘ్నుఁడును గుహసుమంత్రులును వచ్చుచుండిరి. ఇట్లు నడచునెడ, వారికిఁ గొన్నికడలఁ జెట్లకుఁ గట్టియున్న గుడ్డ పేలికలు కనఁబడెను. అవి యాశ్రమవాసు లడవిలోఁ ద్రోవ తప్పకుండఁ దమకుటీరముల వలను గనుఁగొనుట కేర్పఱచు కొన్న సంకేతములుగా వా రూహించిరి. హోమధూమము నిబిడమై యాశ్రమముయొక్క సామీప్యమున వెల్వరించు చుండెను. కొంతదూరము నడవఁగా, వారికిఁ జెట్లమాటు తొలఁగియొక్కయాకుటిల్లు పొడకట్టెను. అప్పుడు భరతుఁడు శత్రుఘ్నునితో 'తమ్ముఁడా! మనకు భరద్వాజమహర్షి సూచించిన యశ్రమ ప్రదేశ మిదియె. నానిమిత్తమై శ్రీరాముఁ డీ ఘోరారణ్యమున నివసించుట తలఁచుకొన్న నాబుద్ధి నన్ను విడనాడిపోవుచున్నది. నాకళ్ళు వడఁకు చున్నవి. నేను నడవఁజాల. నన్ను గట్టిగాఁ బట్టుకొనుము' అని చెప్పుచు వారు ముందుకు నడిచి పర్ణశాలయొక్క పురో భాగమునకు వచ్చిరి.

శ్రీరాముఁడు పర్ణశాలకు వెలుపల నొక్కదర్భసంస్తరణమ్మునీఁదఁ గూరుచుండియుండెను. జానకీదేవి ప్రక్క నొదిఁగి నిలిచియుండెను. శిరస్సున జటాకలాపముతో నార వస్త్రములు కట్టుకొని కృష్ణాజిన ముత్తరీయముగా ధూళి ధూసరితవేషముతో నివురుకప్పిన నిప్పువలెనున్న యన్నను గుఱితించి భరతశత్రుఘ్నులు పరువెత్తికొనిపోయి 'అన్నా!' యని పాదములపైఁ బడిరి. అప్పుడు భరతుని చిత్తవృత్తి యెట్లుండెనో యూహించికొనవలయుఁగాని వ్రాయనలవికాదు. కన్నెత్తిచూచి యేమో మాటలాడఁ బ్రయత్నించెను గాని, 'అన్నా' యనుటతక్క భరతుఁడు రెండవమాట మాటాడలేక పోయెను. కన్నుల నూరక నీరు వెడలుచుండెను. అప్పుడు శ్రీరాముఁడు వారల లేవనెత్తి కౌఁగిలించుకొని శాంతవచనము లతో వారికలఁకఁబాపి ప్రక్కఁగూర్చుండఁబెట్టుకొని, "తమ్ము లార! ఏలయీదుర్గమాటవులకువచ్చితిరి? అయోధ్యలో నాయ నకు నేమమా? వృద్ధరాజునువిడిచి మీరిట్లు రాఁజెల్లునా? మద్వి యోగదుఃఖమున నవరుచున్న నాయనకుఁ గన్నులయెదుట మీరైన నుండఁగూడదయ్యెనా? మీరాకకు తల్లులు సమ్మ తించిరే?" యనునంతకు భరతుఁడు దశరథుని మరణవార్తయుఁ దాను దల్లులతోను బౌరులతోను వచ్చినపనియు నన్నకుఁ జెప్పివేసెను.

"తెరల. నినుఁ దలంచియ యేడ్చుచున్ మతి నీదు దర్శనకాంక్షియై
నినుఁ దలంగక యున్నబుద్ధని నేర భీమియుఁ ద్రిప్పఁగా

ననఘ! నీవిడనాడుటన్ భవదార్తిఁ బీడితుఁడౌచు నీ
జనకుఁడకట! యస్తమించెను జాల నన్నె స్మరించుచున్!"

రామలక్ష్మణుల మొదలంట నఱకఁబడిన కదళీతరువులవలె నేల కొఱగిరి.

"సముఖముననుండి పితృకార్యములు నెఱవేర్చిన మీరు ధన్యులరు గదా! నాయట్టి నిర్భాగ్యుఁ డుండియేమి, లేకుండియేమి? అక్కటా? మధ్యమలోకము నిరస్త ప్రకాశమే యయ్యెనా? లక్ష్మణా! మనకింక దిక్కెవ్వరు? ఆహా! యెట్టిదుర్దినము" అని రాముఁడు శోకభరమ్మునఁ బెక్కువగలఁబెద్దయుం ప్రొద్దువగచి మరల ధైర్యముఁ దెచ్చుకొని తమ్ములతోడ జానకితోడ మందాకినీతీరమునకుఁ బోయి యక్కడఁ గావలయు పితృకార్యము లాచరించెను. ఈలోనకౌసల్యాదులు తల్లులును వసిష్ఠుఁడును బౌరులును నందఱు వీరిని గలసికొనిరి. అప్పుడు స్నానమాడి తడిసిన నారచీరలతో విరియఁబడిన జటాబంధములతో నీరు కాఱుచుండఁ దమపాదములకుఁ బ్రణమిల్లిన కొడుకుగోడండ్రఁ జూచి కౌశల్యాసుమిత్రల హృదయము లేమైయుండునో యెవ్వఁడు వర్ణింపగలఁడు?

అష్టమాధ్యాయము

ఆ రాత్రియెల్ల శోకమయమై గడచిపోయెను. మఱునటి దినము కర్తవ్యాంశములు నివేదించువాఁడై భరతుఁడు శ్రీరాముని బురికి రాకతప్పదని తీవరింపసాగెను.

రాముఁడు:—వత్సా! నీకోర్కె కొనసాగునదికాదు. పితృనాజ్ఞ యెల్లవిధములననుల్లంఘనీయము. సామ్రాజ్యసింహాసనమున నునుచుట కెట్టియధికారము కలదో, తండ్రికి నన్ను వనవాసమున కనుచుటకు నట్టియధికారము కలదు. ఆయనకోర్కె మేరకుఁ బదునాల్గేఁడు లరణ్యవాసము సల్పి యీవల నయోధ్యకు మరలివచ్చెద.

భరతుఁడు:—ఇది, యాయనకోర్కెయేయైన, నేను జెప్పునది యేమియును లేదు. నాతల్లి కైకవలననైన తంత్రమునకు లోఁబడి యాయన కావించినశాసనము గావున.

రాముఁడు:—ఎట్టిదైనను, తండ్రియాజ్ఞ యాజ్ఞయే. తల్లికిఁ గూడఁ బ్రీతికరము కావుటంబట్టి, ఈ వనవాసము నాకెక్కువగా నుపాదేయమగుచున్నది.

భరతుఁడు:—విపరీతబుద్ధియైయెట్లో యనర్థమును వేఁడెఁగాక, నాతల్లి పశ్చాత్తప్తయై నిన్నుఁ బురమునకుఁ దోడ్కొని పోవ వచ్చియున్నది. ఆమెయొక్కయుఁ, దక్కిన తల్లులయొక్కయు మాటలు నీకు గ్రాహ్యములుగావా?

రాముఁడు:—అవును; ఐనను నాకుఁ జర మోక్తిగాఁ దండ్రి విధించిన వనవాస మవశ్యకర్తవ్యమని తోఁచుచున్నది. ఆయనమాటలనే నేయుల్లంఘించితినేని, లోకమునఁ బితృ నాజ్ఞ పరిపాలించువాఁడెవ్వఁడుండును? నన్నీయుద్యమము నుండి మరల్పరాదు. ఈపదునాల్గేఁడులును క్షణముఁబోలెఁ గడపి వనవాసాంతమున నేను మిమ్మయోధ్యలోఁ గలసి కొనెద.

భరతుడు:—సర్వజ్ఞుఁడవగు నీకడనేఁ జెప్పవలసిన దేదియును లేదు. మనవంశమున-మనవంశమననేల? సకలరాజవంశ ములను-జ్యేష్ఠుఁడు రాజ్యసింహాసనమునకు వచ్చుట సనా తనమైన యాచారముగా నున్నది. ధురావహానసమర్థులైన మీరిర్వురును దొలఁగించుకొని, రాజ్యభారమును నాపైఁ బెట్టినకతన, ఈ రాజ్యమున కెట్టిగతి పట్టునో చెప్పరాదు. రాజుబలహీనుఁడైన సామంతులు నీతిమార్గమును దప్పు దురు. ప్రజాక్షోభమును, అవినీతియుఁ బ్రజ్వరిల్లును. వర్ణ సంకరము వాటిల్లును. ఇన్ని యనర్థముల కాస్పదమైనయీ వనవాసమునకుఁ బరాఙ్ముఖుఁడవగుటనీకుఁ బరమధర్మము. తండ్రియాజ్ఞ యవశ్యకర్తవ్యమేని ఆ వనవాసము నీకు బదులు నేనాచరించి తండ్రిని సత్యవాక్యుని గావించెదను.

వసిష్ఠుఁడును రాముఁడు మరలి పురమునకువచ్చుటకను కూలములైన పూర్వరాజర్షి చరిత్రములఁ బెక్కింటి నుదాహ

రించెను. తల్లులు వాత్సల్యపూర్వకముగా వేఁడికొనిరి. ఎన్ని
యైనను, శ్రీరాముని మనస్సు దిరుగదయ్యె. ధార్మికులు దృఢ
మనస్కులుగదా! అప్పుడు భరతుఁడు చేయునదిలేక, రాముని
ప్రవాసకాలమున సింహాసనమధిరోహింపఁ దన కిష్టములేమిం
జేసి యాయన తొడిగికొనియున్న పాదుకలు తనకిమ్మని
వేఁడుకొని రామునితో,

"అన్నయ్యా! నీవెక్కవలసిన సింహాసనమును నిర్భా
గ్యుఁడు-ఈభరతుఁ డధిరోహించువాఁడుగాఁడు. నీవులేనికాల
మున నీపాదుకలే యీరాజ్యభారమును వహింపఁగలవు. నేను
రాజ్యకార్యముల నీపాదుకలకు వినిపించుచు, నీవలెనే జటా
ధారినై యయోధ్యాపట్టణములోని కడుగుపెట్టక సకలభోగ
వర్జితుఁడనై దినములు లెక్కపెట్టుకొనుచు నెందేనిఁ గాలమ్ము
గడపెదను. పదునాల్గవసంవత్సరము తుదిని నీవు రావేని,
నీపాదములు సాక్షిగా- ఈనాతల్లుల పాదములసాక్షిగా-అగ్ని
ప్రవేశము గావించెదను" అని ఘోరప్రతిజ్ఞ గావించెను. ఈ
యన్నదమ్ముల సంభాషణములు వినుచున్న యాశ్రిమవులు
భరతుని చిత్తశుద్ధిని భ్రాతృభక్తికిని వెఱఁగుపడిరి. అదృ
శ్యులై యాకాశమున విమానముల నిలిచి యీభాషణముల
నాలించుచున్న బ్రహ్మర్షిముఖులు, రావణవధకుఁ బూర్వరంగము
నిరంతరాయముగా నేర్పడినదిగదా యని లోలోన సంతోష
పడుచు యథేచ్ఛముగాఁ బోయిరి.

* * * *

భరతుని చిత్తవృత్తి గాలిలోని దీపకళికవలె నల్లలాడుచుండెను. అయోధ్యనుండి వచ్చునపుడు భరతునకు శ్రీరాముని మరలఁ దోడ్కొనిపోవచ్చునని కొండంత యాశయుండెను. అది నేఁడు విఫలమైపోయినది. ఎవ్వఁడు తనతండ్రి తర్వాతఁ దనకు పూజనీయుఁడో, యెవ్వని బాల్యమునుండి తన ప్రాణములకన్న నధికముగఁ బ్రేమించెనో, యెవ్వని సౌజన్యమునుగూర్చి తా వెఱఁగుపడుచుండెనో, యెవ్వని బల పరాక్రమాదులు రాజ్యాధికారవహనమునకుఁ బరమసమర్థుఁడని బోధించుచుండెనో, యెవ్వని సుకుమారాకార ముత్తమ భోగయోగ్యమై వనవాసానర్హతను బ్రతిక్షణము ప్రతిబోధించుచుండెనో, అట్టి యగ్రజుఁడు, అట్టి సుగుణరాశి, అట్టి మహాపరాక్రమశీలుఁడు, అట్టిశ్రీరాముఁడు జానకీసహితుఁడై యరణ్యమున నగచాట్లు పడుచుండఁగాఁ దానెట్లు పురికిఁ బోఁగలఁడు? వీరచటనుండుట తన వనవాసనియమమునకు భంగకరమని శ్రీరాముఁడు వీరిఁ బురికిఁబొమ్మని వేగిరింపఁ దొడఁగెను. కావున వసిష్ఠానుమతిని వార లారాత్రి వేకువఁ బయనమైరి. అప్పుడు కొనయాసయు వదలుకొని కొడుకు గోడండ్రఁ బదునాల్గేండ్ల వనవాసమున కప్పగించి మరలు చున్న కౌసల్యచిత్తములో నివిషాదమునుజొచ్చిచూడవలయుఁ గాని వర్ణిపనలవికాదు. శ్రీరాముని దోడ్కొని పోవుటకుఁగాఁ దెచ్చిన పట్టంపుటేనుఁగుపైఁ బాదుకలుపెట్టి భరతశత్రు

ఘ్నులు పాదచారులై వచ్చుచుండిరి. తక్కినవారు వారి ననుగమించుచుండిరి. వారు భరద్వాజాశ్రమముచేరి యా మహర్షికి జరిగిన వృత్తాంతములు విన్నవించి కొంత విశ్రమించి యావల నయోధ్యకుఁ బైనమైరి.

రాముఁడరణ్యావాసము మానుకొనిన వార్త యయోధ్యలో నల్లుకొనిపోయెను పౌరులువిన్నఁదనముదోఁపు మోములతో నీదుర్వార్త నొకరితోనొకరు చెప్పుకొనుచుండిరి. చంద నక్షత్రశూన్యమైన వియన్మండలమువలెఁ గాంతిహీనమైన యయోధ్యాపట్టణమును భరతుఁడు చూడ నొల్లకుండెను. కాని తల్లులనచటఁ జేర్పవలసియున్నందున, రాజవీథినుజ్జగించి యొకత్రోవను బురప్రవేశముగావించి, సింహసంచారములేని గిరికందరములవలెనున్న రాజభవనములఁ దనతల్లుల నునిచి యాప్రాఁటనే ప్రక్కఁ దూర్పుననున్న యొకపల్లియ (నంది గ్రామము) లో నుండితాను రాజకార్యముల నెఱవేర్చుటకుఁ దగిన యేర్పాటులెల్లఁ గావించుకొనెను. కతిపయామంత్రివర్గముతో బయలుదేరి, యయోధ్యలో జలప్రాశనమైనఁ జేయక, శ్రీరాముని పాదుకలు శిరమునధరించి పాదచారియై రాజవీథిని బోవుచున్న భరతునిఁజూచి పౌరు లద్భుతవిషాదభరితులైరి.

నవమాధ్యాయము

భరతుఁడు నందిగ్రామమునఁ బాదుకాముఖమున రాజకార్యములు నిర్వర్తించుచుండెను. ఆతఁడు సూర్యోదయమునకు మున్న నిద్రలేచి క్షత్త్రియోచితములైన కల్యకర్మముల నాచరించి ౮, ౯ గంటలకుఁ బాదుకాధిష్ఠితమైన సింహాసనము నొద్దకు వచ్చెడువాఁడు. అక్కడఁ దన దర్శనమునకు వేచి యున్న సామంతులకును, ఇతరజనులకును దర్శనమిచ్చి పాదుకలు ప్రమాణముగాఁ దనయంతరాత్మ కెవ్వి శాస్త్రవిహితములని తోఁచునో యట్టియాజ్ఞలఁ బ్రతిపాదించి మధ్యాహ్నమునకు లోని కేఁగెడివాఁడు. అప్పుడు క్షున్నివృత్తికొఱకైన యల్పఫలమూలముల భుజించి తక్కుకాలము పూర్వరాజర్షి చరిత్రములు వినుటయందును, వేదశాస్త్రపురాణప్రసంగములయందును వృద్ధజనులతోడఁ గాలమ్ము గడుపుచుండెను. భ్రాతృవిరహదుఃఖమువలనఁ గలిగిన శరీరవైవర్ణ్యమునకుఁ దోడు జటాధారణాదులవలనైన మార్పువలన భరతుని గుఱితించుటయే యసాధ్యముగా నుండెను. అల్పాహారము వలనను, ఎన్నఁడు నలవాటులేని యితర వ్రతచర్యలవలనను ప్రకృతి సుకుమారుఁడైన భరతుఁడు కృశించి తొల్త శల్యావశిష్టుఁడైనప్పుడు, ఈ నియమములు మార్చుకొనుమని మిత్త్రులు పెక్కుతెఱఁగుల బోధించిరి. కాని, రామునితోడి పునస్సమాగమ మగునంతదనుక నీనియమములవలన నేమైన నగుఁగాక వానిఁ ద్యజింపవలనుపడదనియు, రాజ్యాధికార

యోగ్యుఁడైన యగ్రజుఁ డరణ్యమునఁ దపోవృత్తినుండఁ
దాను భోగానుభవముసేయుట గురుద్రోహమనియుఁ జెప్పి
భరతుఁడు తనపట్టు వీడకుండెను. భరతుని యుల్లాసముకొఱకు
సామంతులు నాటకాదులు నృత్యాదులు పెక్కులు కల్పించు
చుండిరి. కాని తాను రాజుగాఁడనియుఁ బాదుకలు కార్య
నిర్వాహణము సేయుచున్నవనియుఁ జెప్పి తాను, అట్టివాని
దర్శింపకుండెను. సుఖహేతువులైన వస్తుదర్శనములుగూడ
భరతునకుఁ జింతనే గావించుచుండెను 'జానకీసహితుఁడైన
రామునకుండవలసిన యీ భోగములు నాకేల? ఆయన పాద
ధూళి ధరించుటకుఁగూడ నేనర్హుఁడనుగాను' అని భరతుఁడు
చెప్పుచుండెను. అట్టి మహనీయుని సాన్నిధ్యమున రాష్ట్ర
మెల్ల ధర్మమయమై పోయెను. అహింసాపరులయిన మహా
ర్షుల యాశ్రమములఁ గ్రూరసత్త్వములు జాతివైరమును
దక్కి కరుణకలిగియుండునని మనము విందుముగదా! భరత
రాజ్యమున నట్టిదియే ఘటిల్లెను. చోరులు దొంగతనము
మానుకొనిరి. జారత్వ మనునది దుష్కావ్యాలాపముల
యందుఁ జూడవలసినదే. స్వప్రయోజనపరత్వము నామ
మాత్రావశేషమయ్యెను. రాజభక్తిమిన్నందెను. 'భరతుని
యాజ్ఞ' యన్నఁజాలును. అది బ్రహ్మాస్త్రమే. ధర్మము
యొక్కశక్తి యప్రతిద్వంద్వ మని యెల్లరకుఁ దోఁచిపోయెను.
వర్ణాశ్రమాచారములు, గురుదేవతాభక్తి, వేదవిశ్వాసము,
అన్నియును బ్రస్ఫుటము లయ్యెను. ఇఁక సామంతరాజులు
భరతుఁడన్న భగవచ్ఛబ్దమునకుఁ బర్యాయపదమని వాడు
కొనఁజొచ్చిరి. పుణ్యతీర్థావగాహనమునకన్నఁ, బుణ్యక్షేత్ర

దర్శనముకన్న భరతుని జూచుట యెక్కువఫల మిచ్చునది
యని ప్రజలు దలంపఁ దొడఁగిరి. దండనీతితోఁ బనియే లేక
పోయెను. ధర్మాతిక్రమణ మసాధ్య మయ్యెను.

భరతుఁడు నందిగ్రామమున రాజ్యము చేయుచుండెను
తొల్లిటి విషాదవేగము కాలక్రమమునఁ గొంత తగ్గినను
రామసందర్శనేచ్ఛ భరతుని మనస్సున విడనాడక తాండవ
మాడుచుండెను. 'అరణ్యవాస మెప్పుడు పూర్తియగునా?
శ్రీరాముఁడయోధ్యకు మరల నెప్పుడు వచ్చునా? చతురంగ
బలకోశవసుధాన్యములతోడ నేనీరాజ్యము నాయన కెప్పు
డప్పగింపఁ గలుగుదునా?' యనిభరతుఁడు దినములు లెక్క
పెట్టుకొనుచుండెను. ఐన నొక్క దినమా? రెండు దిన
ములా? పదునాలుగేండ్లు గడవవలయు!

చిత్రకూటమునుండి మరలివచ్చిన కొన్ని దినముల
వఱకు భరతునకు శ్రీరాములవార్త తెలియుచుండెను. ఆవల
వార్తలువచ్చుటుడిగెను. ఆరణ్యకుల నెవ్వరి నడిగినను వారు
చెప్పనేరకుండిరి. రామలక్ష్మణులే దిక్కునకేఁగిరో, యేమైరో
యెవ్వరికిని దెలియకుండెను. వారు దండకారణ్యము ప్రవేశించి
నదిగాని, పంచవటికి వచ్చి యక్కడ శ్రీరాముఁడు సీతను
గోల్పోయినదిగాని, పాపము! భరతున కేదియుఁ దెలియదు.
సీతా నిమిత్తమై రామరావణులకుఁ బాటిల్లిన ఘోర
సంగ్రామముగాని, యందు హనుమదాదిసహాయ్యమున
శ్రీరామున కొడఁగూడిన జయముగాని, సీతాపరీక్షణము పరి
గ్రహముగాని భరతునకు నేమియుఁ దెలియదు, యదార్థము

త్రైన యిట్టి యుదంతములు దెలియకున్నను, శ్రీరాముఁడు సముద్రమును దాఁటి రావణునితోడి యుద్ధమున కుపక్రమించిన తర్వాత నపకారతత్పరులైన రక్కసులు కొన్ని మాయలుపన్ని భరతునకు సంశయ విషాదముల వెలయించుచుండిరి. ఒకపరి, దండశూకుఁ డను రాక్షసుఁడు మునివేష ధారియై వచ్చి లక్ష్మణుఁ డరణ్యమునఁ గ్రూరసత్త్వముల పాలయ్యె ననిచెప్పి మిక్కిలి యలజడి కలిగించెను. వేఱొక్కపరి, ఇంకొక్కఁడు శ్రీరాముఁడు రావణాసురునిచేత హతుఁ డయ్యెనని నమ్మకము పుట్టఁ బల్కి భరతునిఁ బ్రాయోపవేశము సేయింప నుద్యమించెను. ఇట్టి రాక్షసమాయలు దైవానుకూల్యమున బయల్పడి కార్యము మించుటకున్న మాయావులైన యచ్చెనఁటి రక్కసులే ప్రమందుచుండిరి ౧౦ సంవత్సరములు- ౧౧ సంవత్సరములు-శ్రీరాములవార్త దెలియకుండెను. పాపము! మన భరతుఁ డేమి సేయఁగలఁడు? పదునాల్గవ సంత్సరముగూడఁ గడచిపోవుచుండెను. రామ లక్ష్మణుల పోబడి లేదు. అరణ్యములలో సంచరించునపుడు సింహశార్దూలముల పాలేరైయెరో, పిశితాశనుల చేతులనే పడిరో, ప్రవాహములు వనవహ్ని ఇత్యాదిసందర్భములనే చిక్కుకొనిరో, ఈపదునాల్గేండ్లలో జానకీసహితులైన రామ లక్ష్మణు లెట్లయిరో యని భరతునకుఁ జింత యపార మయ్యెను. పదునాలుగేండ్లకు శ్రీరాముఁడు మరలివచ్చునని యనుకొనుచున్న భరతునియాశ వ్యర్థమే యయ్యెనా? ఆయన వారి యరిష్టనివృత్తికై నందిగ్రామమునఁ గావించుచున్న శాంతిక్రియలు నీటనే గలసెనా?

ఒక్కనాఁటి సాయంసమయమున సంధ్యాకార్యములు దీర్చి భరతుఁడు వసిష్ఠాదిసహితుఁడై న యగ్నిసాన్నిధ్యమునఁ గూరుచుండి యుపనిషత్తులు చెప్పుచున్న బ్రాహ్మణులతోడ నర్థవిచారము చేయుచుండెను. వేదపఠనానంతరము బ్రాహ్మణులు పోఁగా, భరతుఁ డీశ్వరాధ్యానతత్పరుఁడై కొంతతడవు కన్నులు మూసికొని కూరుచుండెను. "శ్రీరాముఁడు క్షేమముగా నున్నాఁడు. జానకీసహితుఁడై లక్ష్మణునితోడ లంక నుండి పుష్పకవిమానమున వచ్చి భరద్వాజాశ్రమమున నుండి యీ శుభవార్త ముందుగా మీకుఁ దెల్పుటకు నన్నంపినాఁడు" అను మాటలు భరతునకు శ్రుతిగోచరములయ్యెను. 'ఇదియేమి స్వప్నమా? కాక మనోవికారమా?' యని భరతుఁడు కన్నులు దెఱచి చూచునంతకు తనయెదుట మేరుపర్వతమువలెఁ బచ్చని కమనీయవిగ్రహమును, మిక్కిలి యెత్తువాఱిన నెమ్మొగమ్మును, పింగనేత్రములును వెలుఁగ బ్రహ్మవర్చస్వియైన యొక కపిశ్రేష్ఠుఁడు పొడకట్టి "నేను హనుమంతుఁ డనువాఁడను, వాయుదేవుని కుమారుఁడను, శ్రీరాముని దాసుఁడను, నేను మాయావులైన రక్కసులలో నొక్కరుఁడగాను, అట్టివారెల్ల లంకలోనే నిహతులైరి. నన్ను సంశయింపకుము" అని తన్నుఁ దానెఱింగించుకొని శ్రీరాముఁడు చిత్రకూటము వదలినదిమొదలు. అంతవఱకు జరిగిన విశేషముల నన్నిటిఁ బూసకూర్చినట్లు భరతునకుఁ జెప్పెను. భరతుఁడు ముహూర్తమాత్ర మానందముచేతఁ బరవశుఁడై యేమియుఁ దోఁప కూరకుండెను. "వానరోత్తమా! ఇట్టి శుభవార్త దెచ్చి నాప్రాణములు నిల్పిన నీ

మేలుకుఁ బ్రతికిరియని చూచితివో నాకుఁ దోఁచకున్నది. స్వామి భక్తిభరితుఁడవైన నిన్నుఁ జూచుటచే నాజన్మము సఫలమైనది." యని యాంజనేయుని కౌఁగిలించుకొని సత్కరించి యందఱ [illegible] భరతుఁడు సపౌరపరివారముగాఁ దల్లులతోడఁ దమ్మునితోడఁ బురోహితులతోడ రాముని సందర్శింపఁ బోవుటకు బయలు వెడలెను. అంతలోన శత్రుఘ్నుఁడయోధ్యా పట్టణము నపూర్వశృంగారకళితముగా నలంకరింప, నందిగ్రామమునుండి యయోధ్యకుఁ బోవుమార్గము నత్యంత సుగమముగాఁ గావింపఁ దగువారి నాజ్ఞాపించెను.

భరతాదులు వాలుకినదియొద్దకుఁ బోవునంతకు వానరులు గోమతీతీరమును దాటియుండిరి. పైఁ గగనములోన శ్రీరామునిపుష్పక మెల్లరకు దృగ్గోచరమయ్యెను. అప్పుడు వనవాసదీక్షఁ జేసి గుఱితింపరాకయున్న రామలక్ష్మణులను, సీతాదేవిని, బూర్వపరిచయము లేకునికి నజ్ఞాతులైయున్న సుగ్రీవ విభీషణాదులను హనుమంతుఁడు పేరుపేర భరతునకుఁ గౌసల్యాదులకును జూపి యొక్కపెట్టున శ్రీరాముని విమానము నొద్దకుఁ బోయి భరతాదులు వచ్చియున్నారని విన్నవించెను. పుష్పకము ధరణీతలమునకు దిగియెను. అప్పుడు రథముడిగ్గి తలఁదాల్చుకొని తెచ్చుచున్న పాదుకలను బట్టి గుఱితింపఁ గలిగెఁగాని లేకున్న శ్రీరాముఁడు భరతుని గుఱితింపనే నేరఁడు కట్టుకొనియున్న కృష్ణాజినములు, ధూళిధూన

రితములైన మేనులు, వ్రేలాడు జడలు, కృశాంగములునై తాపసవేషములతో దూరమునసుండి వచ్చుచున్న తమ్ములను జూచి శ్రీరామునకే యాశ్చర్యము కలిగెను. కౌసల్యాదులును గలిసికొనిరి. ఈ సమాగమమున నన్నదమ్ములకును, తల్లుల కును, పౌరులకును, ఎల్లరకుఁ గలిగిన మహోల్లాసము వర్ణనాతీతమైయుండెను. దశరథుఁడు లేని కొఱంత యొక్కటి యుండఁబట్టి సరిపోయెగాఁక లేకున్న ని య్యనిర్వాచ్య మహా నంద సముద్రమగ్నులైన వీరేమైయుందురో !

భరతుఁడు పాదుకలు రాముని కాళ్లఁదొడిగి "నృపో త్తమా! నీయాజ్ఞఁజేసి నీకు భృత్యుండనై యీ పదునాలు గేండ్లు రాజ్యభారము వహించితిని. నిన్నీ యయోధ్యాపట్టణ మునఁ గలసికొని, యీ రాష్ట్రమును మరల నీకప్పగింపఁగలు గుటఁ జేసి నాజన్మము సఫలమైనది. నేఁ గృతార్థుఁడను. మాతల్లి కైకయొక్క కోర్కెయు, నటుపై నాసంప్రార్థనమును నీవాచరించుటచేత మాకు మఱవరాని మహోగౌరవము నాపా దించితివి. ఇంతకన్న నేను గోరఁదగిన యభ్యుదయ మేమి యునులేదు" అని చెప్పి నమస్కరించెను. దేవతలు కుసుమ వృష్టిఁ గురిసిరి. ఆవల నందఱును నందిగ్రామమునకుఁబోయి యక్కడ నలుగురుకుమారులును దీక్షావిసర్జనము గావించు కొని, సముచిత వసనభూషణాదులు ధరించి, నూత్నశృంగార కలితమైన సీతాదేవితో సకలపరిజనముతో నయోధ్యాపట్ట

ణము చేరి యక్కడ నపూర్వవిభవముతో - అమరావతీపట్ట ణమునందు దేవేంద్రుడువలె—వసిష్ఠాది మహామునులచేత శ్రీరాముడు పట్టాభిషిక్తు డయ్యెను.

ఉ ప సం హా ర ము.

చ. కరగతమైన రాజ్యరమ(గానుకగా(గొన కార్యధర్మ ను
స్థిరత నఖండసంపదలు జ్యేష్ఠునకిచ్చె; నతం డయోధ్యకున్
మరలెడు నంత కుగ్రనియమమ్ములఁ బుచ్చెఁ జతుర్దశాబ్దముల్;
భరతుని సత్త్వవర్తనము పాఠకులారా! తలంచి చూడుడీ.

చ. ఎఱుఁగమె తోడబుట్టువుల నెందఱనో సహజార్థధర్మముల్
జెఱచినవారి! స్వార్థరతిచేఁ గపటాత్మకు లైనవారి; న
ట్లెఱుఁగుచుఁగాక సర్వజగతీస్పృహణీయచరిత్రుం డైన యీ
భరతుని మర్త్యమాత్రుఁ డనవచ్చునె? దేవుఁడ యంట పొచ్చెమే ?

సీ. తనకు రాజ్యముగూర్పఁ దల్లి గావించిన
కుటిలతంత్రమున కీకొనఁగలేదు;
అవల వసిష్ఠాదు లర్థవాదము లాడ
వెసఁ దదుక్తులు చెవిఁబెట్టలేదు;
అడవి శ్రీరాముండె యాదేశ మిడ రాజ్య
మింపారఁగొన నిచ్ఛగింపలేదు;
కడువిరాగుల నైన మఱికించు నల దురా
శాపిశాచికిఁ జో టొసంగలేదు;

తే. ధర్మనిష్ఠాభిరతియు, సోదరజనైక
పరతయును దోఁపఁ గార్యముల్ జరిపినాఁడు;
ధరణిరాజ్యమ్ము తృణమట్లు దలఁచినాఁడు;
భరతునకు సాటి యన్యుఁ డొక్క రుఁడు గలఁడె ?

సీ. [illegible]

[illegible]

తే. భా[illegible]
సిరి మగలుగోల్పు విశ్వాసులు [illegible];
అన్న కమ్మృతమ్ము నిడి [illegible];
ధరణిఁ [illegible] ?

చ. ఎదుటన యుండె రామవిభుఁడు, [illegible] పవిత్రము లక్ష్మణుండు వెం-
బడివు వ్రతంబు సల్పినన? [illegible]
బడియును నాలుగేడులు [illegible] నిత్యం [illegible];
చదురితశీలుఁ డీభరతు నట్టియుగమ్ములు నగ్గిరే యొకటన్ ?

మ. కలదో, గాక యథార్థమో, యొకటయినన్ గాకుద్భుతచారిత్ర మం-
చితమై యొందఱ సీతలన్ భరతులన్ శ్రీరాములం గూర్చె భా-
రత వర్షమ్మునఁ; దాదృశాశయమహాగ్రంథైక విజ్ఞేతరున్
[illegible]నతి గావించెదఁ బట్టుపుట్టువునకున్ జ్ఞానైకవారాశికిన్.

సంపూర్ణము

0883 - 246 2565
903 246 2565

Mohan PUBLICATIONS

మోహన్ పబ్లికేషన్స్,

అజంతా హోటల్ ఎదుట, కోటగుమ్మం, రాజమహేంద్రవరం - 533101.

WWW.MOHANPUBLICATIONS.COM

మావద్ద లభించు గ్రంథములు

1. వ్రతకథలు - పూజలు

		వెల రూ.
1.	శ్రీ వినాయక వ్రతం	వెల రూ.10-00
2.	శ్రీ విఘ్నేశ్వరపూజా-పుణ్యాహవాచనం	30-00
3.	శ్రీ విఘ్నేశ్వరపూజ (కాణిపాకక్షేత్రమాహాత్మ్యంతో)	10-00
4.	సంకష్టహరచతుర్థి శ్రీమహాగణపతి వ్రతం	30-00
5.	వరలక్ష్మీ వ్రతం	10-00
6.	కేదారేశ్వర వ్రతం	10-00
7.	త్రినాధ వ్రతం(కలర్)	10-00
8.	త్రినాధవ్రతం(సాదా)	5-00
9.	క్షీరాబ్ధి వ్రతం	12-00
10.	మంగళ గౌరీవ్రతం	10-00
11.	వైభవలక్ష్మీ వ్రతం ఫోటో యంత్రంతో	25-00
12.	శ్రీలక్ష్మీ కుబేర వ్రతం (ఫోటో యంత్రంతో)	25-00
13.	కనకమహాలక్ష్మీ వ్రతం (కామేశ్వరీపాటతో)	25-00
14.	సంతోషీమాతా వ్రతం	25-00
15.	ఏడు శనివారాల వ్రతం	25-00
16.	సత్యనారాయణవ్రతం	25-00
17.	శ్రీ సువర్చలాహనుమద్దీక్ష	30-00
18.	శివదీక్ష	10-00
19.	కాత్యాయనీ వ్రతం	20-00
20.	సౌభాగ్య గౌరీవ్రతం	20-00
21.	తిరుప్పావై (ధనుర్మాసవ్రతం)	36-00
22.	స్త్రీల వ్రతకథలు	36-00
23.	స్త్రీలవ్రతకథలుస్థూలాక్షరి (నేదునూరిగంగాధరరావుగారి)	54-00
24.	పెళ్ళి పాటలు - స్త్రీలపాటలు (కామేశ్వరిపాటతో)	36-00
25.	సర్వదేవతా పూజావిధానం	25-00
26.	ఆరువ్రతాలు	30-00
27.	రాహుకాలంలోదుర్గాదేవీపూజా	10-00

ఈ ధరలు నికరముకాదు, ఎప్పటికప్పుడు మారుచుండవచ్చును.

28.	తులసి నిత్యపూజ, తులసీఉపయోగాలు	10-00
29.	శ్రీ చక్ర రహస్య విజ్ఞానమ్	36-00
30.	శ్రీచక్ర పూజావిధానం(పెద్దది)	36-00
31.	లక్ష్మీ - గౌరీ నిత్యపూజ	10-00
32.	శ్రీ సరస్వతీ నిత్యపూజ	10-00
33.	శ్రీ దుర్గానిత్యపూజ	10-00
34.	కాలభైరవ నిత్యపూజ	10-00
35.	శివపూజ	10-00
36.	వీరభద్ర పూజ	10-00
37.	ఆంజనేయ నిత్యపూజ	10-00
38.	నాగేంద్ర స్వామి పూజ	10-00
39.	సుబ్రహ్మణ్య నిత్యపూజ	10-00
40.	రామదేవుని కథ	10-00
41.	శివదేవుని కథ	10-00
42.	లక్ష్మీనరసింహపూజ	10-00
43.	వేంకటేశ్వరపూజ	10-00
44.	బ్రహ్మంగారి నిత్యపూజ	10-00
45.	సూర్య నిత్యపూజ	10-00
46.	నవగ్రహ నిత్యపూజ	10-00
47.	రుక్మిణీ కల్యాణం	25-00
48.	ఉమామహేశ్వర వ్రతం	36-00
49.	శ్రీ కామేశ్వరీ వ్రతం	36-00
50.	16 సోమవారముల వ్రతము	25-00
51.	పార్వతీకల్యాణం	25-00
52.	సహస్రకమలవర్తి వ్రతము	25-00
53.	పంచముఖ ఆంజనేయ పూజావిధానము	36-00
54.	అష్టనాగపూజ	36-00
55.	పూజలు ఎందుకుచేయాలి ?	36-00
56.	ఏ దేవునికి ఏపుష్పాలతో పూజించాలి?	36-00
57.	ఏ దేవునికి ఏప్రసాదం నైవేద్యం పెట్టాలి?	36-00
58.	ఏదేవునికి ఏవిధముగాదీపారాధనచెయ్యాలి?	36-00
59.	ఏదేవునికి ఎన్ని ప్రదక్షిణలుచేయాలి ?	36-00
60.	హనుమద్ వ్రతం	36-00
61.	పంచాయతన పూజ	63-00
62.	28 వ్రతములు	120-00

63.	కలశపూజలు (9ఒకేసారి)	150-00
64.	కలశపూజలు (విడివిడిగా) (ప్రింటులో)	....
65.	హ్రీంకార మహాయజ్ఞం (ప్రింటులో)	....
66.	గోమాత	40-00

2. స్తోత్రాలు-సుప్రభాతములు సహస్రనామములు

1.	శ్రీ లలితా విష్ణు సహస్రనామస్తోత్రాలు పురాణపండ రాధాకృష్ణమూర్తిగారి సంకలనం	45-00
2.	లలితావిష్ణు సహస్రనామస్తోత్రములు (హిందీ) ,,	50-00
3.	లలితావిష్ణు సహస్రనామస్తోత్రములు (ఇంగ్లీషు) ,,	50-00
4.	స్థూలాక్షరిలలితావిష్ణుసహస్రనామస్తోత్రములు(పత్రికసైజ్)	99-00
5.	లలితావిష్ణు (కేస్ బైండ్) 1/8 డెమ్మీ	63-00
6.	స్థూలాక్షరీ లలితావిష్ణు (క్రౌన్‌సైజు)కేస్‌బైండ్	108-00
7.	సర్వదేవతా స్తోత్రమంజరి	120-00
8.	సకలదేవతా అష్టోత్తరశతనామావళిః (63)	24-00
9.	విష్ణుసహస్రనామస్తోత్రమ్ (క్రౌన్)	25-00
10.	లలితా సహస్రనామ స్తోత్రమ్ (క్రౌన్)	36-00
11.	లలితా సహస్రనామములు	24-00
12.	లక్ష్మీ సహస్రనామములు	24-00
13.	దుర్గా సహస్రనామములు	24-00
14.	ఆంజనేయ సహస్రనామములు	24-00
15.	శివ సహస్రనామములు	24-00
16.	విష్ణు సహస్రనామములు	24-00
17.	గణపతి సహస్రనామములు	24-00
18.	సుబ్రహ్మణ్య సహస్రనామములు	24-00
19.	గాయత్రి సహస్రనామములు	24-00
20.	లలితావిష్ణు సహస్రనామస్తోత్రాలు	24-00
21.	శ్రీరామా సహస్రనామములు	24-00
22.	సరస్వతి సహస్రనామములు	24-00
23.	సూర్యసహస్రనామములు & ఆదిత్యహృదయం	24-00
24.	శ్రీవేంకటేశ్వరసహస్రనామములు	24-00
25.	మణిద్వీపవర్ణన (పెద్దది)	24-00
26.	సంధ్యావందనం	24-00
27.	మంత్రపుష్పమ్	....
28.	త్రిభాషా హనుమాన్‌చాలీసా	15-00
29.	హనుమాన్ చాలీసా	10-00

30.	మణిద్వీపవర్ణన (పాకెట్)	10-00
31.	ఆరు చాలీసాలు	10-00
32.	శివారాధన (శివస్తోత్రాలు)	10-00
33.	వేంకటేశ్వర సుప్రభాతం (పాకెట్)	10-00
34.	ఆరుదండకాలు	5-00
35.	వేంకటేశ్వర గోవిందనామములు	5-00
36.	అష్టలక్ష్మీ స్తోత్రమ్ కనకధారాస్తోత్రమ్	10-00
37.	దేవీఖడ్గమాలాస్తోత్రమ్ (మహిషాసురమర్దనీస్తోత్రంతో)	10-00
38.	సుందరకాండ (పాకెట్)	10-00
39.	భగవద్గీత మూలం	27-00
40.	రామరక్షాస్తోత్రమ్	15-00
41.	స్తోత్ర రత్నావళి	36-00
42.	పురాణపండ లలితా-విష్ణు సహస్రనామస్తోత్రమ్(మినీ)	10-00
43.	పురాణపండ లలితాసహస్రనామస్తోత్రమ్(మినీ)	10-00
44.	పురాణపండ విష్ణు సహస్రనామస్తోత్రమ్	10-00
45.	పురాణపండ ఆదిత్య హృదయం	10-00
46.	మంత్రపుష్పం (మినీ)	10-00
47.	శివానందలహరి-సౌందర్యలహరి	36-00
48.	కుజదోషం	10-00
49.	కాలసర్ప దోషం	10-00
50.	మీ అప్పులు తీరాలా?	10-00
51.	దృష్టిదోషాలు నివారణ	10-00
52.	పంచసూక్తములు	10-00
53.	సంధ్యావందనం	10-00
54.	రుద్రనమకమ్-చమకమ్	10-00
55.	గాయత్రీమంత్రాలు	10-00
56.	హయగ్రీవ స్తోత్రమాల	10-00
57.	దక్షిణామూర్తి స్తోత్రమాల	10-00
58.	ద్వాదశ జ్యోతిర్లింగాలు - పంచారామాలతో	10-00
59.	శ్రీసూక్తం పురుష సూక్తం	10-00
60.	నవగ్రహస్తోత్రమాల	36-00
61.	మహాన్యాసమ్	36-00
62.	సుందరకాండ గానామృతం	36-00
63.	గోమాతపూజావిధానము	10-00
64.	ఆనందసిద్ధి - 1 శ్రీదేవీ స్తోత్రమాల	108-00

65.	ఆనందసిద్ధి - 2 ఏ సమస్యకు ఏ స్తోత్రమ్ పారాయణచేయాలి	108-00
66.	ఆనందసిద్ధి-3 మానసదేవీ స్తోత్రమాల	108-00
67.	శ్రీ కాలభైరవ రక్షా కవచమ్	63-00
68.	అర్చన	40-00
69.	నిత్యదేవతార్చన	40-00
70.	సర్వదేవతా స్తోత్ర నిధి	99-00
71.	శ్రీచక్ర నవవరణార్చన	63-00
72.	చండీ సప్తశతి పారాయణ క్రమం	99-00
73.	శ్రీదేవి స్తోత్ర రత్నావళి 32 దేవి స్తోత్రాలకు తాత్పర్యంతో	99-00
74.	వనదుర్గా మంత్రానుష్ఠాన క్రమమ్	63-00
75.	శ్రీ కాలభైరవ వ్రతము	63-00

3. శ్రీ సాయి దత్త గ్రంథములు

1.	శ్రీ సాయిబాబా సచ్చరిత్ర	120-00
2.	సంపూర్ణ శ్రీ గురు చరిత్ర	120-00
3.	శ్రీ సాయిఆరాధన-షిర్డివైభవం	120-00
4.	శ్రీ సాయిబాబా జీవిత చరిత్ర (క్రౌన్)	63-00
5.	శ్రీ గురుచరిత్ర (క్రౌన్)	63-00
6.	నవనాథ చరిత్ర	99-00
7.	శ్రీసాయిచరిత్ర (బైండు) ప్రయాణపుపారాయణగ్రంథం	63-00
8.	శ్రీగురుచరిత్ర (బైండు) ప్రయాణపుపారాయణగ్రంథం	63-00
9.	సత్యదత్తవ్రతం దత్తాత్రేయపూజాకల్పం,సహస్రంతో	30-00
10.	అనఘాదేవీ వ్రతం	30-00
11.	భక్తుల ప్రశ్నలకు బాబా జవాబులు	30-00
12.	శ్రీ సాయిపూజాకల్పం (సహస్రంతో)	25-00
13.	శ్రీ సాయిభజనమాల	20-00
14.	శ్రీ సాయి భజన్స్	20-00
15.	శ్రీ సాయిభక్తి గీతాలు	20-00
16.	శిరిడిహారతులు (భావంతో)	20-00
17.	"శ్రీసాయి"కోటి	27-00
18.	"శ్రీసాయిరామ్"కోటి	20-00
19.	శ్రీ సాయినాథ స్తోత్రమంజరి	10-00
20.	శ్రీ సాయివేయినామాలు	8-00
21.	శ్రీ సాయి హారతులు (పాకెట్)	15-00
22.	శ్రీ సాయి స్తవనమంజరి	10-00
23.	హిందీ శ్రీ సాయి హారతులు	15-00

24. శని సింగణాపూర్ క్షేత్రమాహాత్మ్యం	63-00
25. ఇంగ్లీషు శ్రీ సాయిహారతులు	15-00
26. షిరిడి దర్శనం-శ్రీసాయి వైభవం	99-00
27. సాయిసత్యవ్రతం	30-00
28. సాయి అనుగ్రహమ్	120-00
29. నవగురువారాల వ్రతకల్పము	15-00
30. శ్రీదత్తలీలామృతము	99-00
31. హృదయంలో సాయి	15-00
32. శ్రీషిరిడీసాయి లీలామృతం(శ్రీసచ్ఛరిత్ర)	120-00
33. గజాననమహరాజ్ చరిత్ర	99-00

4. జ్యోతిషాలు

1. 'కాలచక్రం' గంటలపంచాంగం (గార్గేయ)	72-00
2. గ్రహభూమి పంచాంగము (గార్గేయ)	108.00
3. ఆనందసిద్ధి పంచాంగం (వై.వి.శాస్త్రి)	63.00
4. ములుగు వారి రాశిఫలితాలు (12రాశులువారికి)	50.00
5. ములుగు వారి రాశిఫలితాలు విడివిడిగాఒక్కొక్కటి	12.00
6. కాలచక్రంజ్యోతిషక్యాలండర్	25.00
7. గ్రహబలం క్యాలండర్ (శ్రీనివాసగార్గేయ-భక్తిటివి)	25.00
8. శుభమస్తు (పిడపర్తి) క్యాలండర్	25.00
9. సాదా క్యాలండర్	5.00
10. పాకెట్ క్యాలండర్	15.00
11. తాజకనీలకంఠీయమ్	100-00
12. కేరళ జ్యోతిష రహస్యాలు	180-00
13. జ్యోతిష బ్రహ్మ రహస్యాలు	180-00
14. మానసాగరి జాతకపద్ధతి	180-00
15. వరాహమిహిర జాతకపద్ధతి	180-00
16. వధూవర వివాహమైత్రిద్వాదశకూటములు	99-00
17. సింపుల్ రెమిడీస్	180-00
18. శంభు హోరప్రకాశిక	250-00
19. పూర్వ పరాశరి	100-00
20. పరాశర జ్యోతిషవిజ్ఞాన సర్వస్వం	200-00
21. ప్రశ్న సింధు	99-00
22. నక్షత్ర విశేష ఫలితాలు	63-00
23. సూర్యసిద్ధాంతపంచాంగగణితంచేయడంఎలా?	180-00
24. దృక్సిద్ధాంతపంచాంగగణితం చేయడంఎలా?	180-00

25. ఆయుర్దాయ నిర్ణయం	63-00
26. జాతక గణిత ప్రవేశిక	63-00
27. జ్యోతిషమర్మబోధిని	63-00
28. జ్యోతిష ప్రశ్నోత్తరమాల	63-00
29. ముహూర్తం నిర్ణయించడంఎలా?	63-00
30. జాతక మకరందం	63-00
31. జ్యోతిష సరస్వతి	63-00
32. మీజననకాల విశేషాలు	63-00
33. ముహూర్త విజ్ఞాన భాస్కరం	63-00
34. జ్యోతిష స్వయంబోధిని	63-00
35. శుభముహూర్త శిరోమణి	63-00
36. నక్షత్ర ఫలమంజరి	36-00
37. పంచాంగం చూసే విధానం	36-00
38. సర్వార్థ జ్యోతిషం	36-00
39. ప్రాథమిక జ్యోతిషం	36-00
40. నవరత్నములు శుభయోగములు	36-00
41. శుభశకునాలు	30-00
42. హస్తరేఖాఫలితాలు	36-00
43. సంఖ్యల్లో భవిష్యత్	36-00
44. ముహూర్త దీపిక	99-00
45. పుట్టుమచ్చలు ఫలితాలు	30-00
46. కలలు ఫలితాలు	30-00
47. జాతక చక్రం వేయడం ఎలా?	36-00
48. మానసాగరి (ప్రాచీనజ్యోతిషగ్రంథం) -పుచ్చాశ్రీనివాసరావు	250-00
49. జ్యోతిషశాస్త్ర చిట్కాలు	120-00
50. గుప్తా శతాబ్ది పంచాంగం (1940-2050)	999-00
51. ప్రశ్నచండేశ్వరమ్	63-00
52. ద్వాదశభావ ఫలచంద్రిక	250-00
53. జ్యోతిష శతయోగరత్నావళి (నూరుయోగాలఫలితాలు)	120-00
54. అంగసాముద్రికం	36-00
55. హస్త సాముద్రికం	63-00
56. లాల్ కితాబ్	99-00
57. శకునశాస్త్రం	63-00
58. ఆధునికప్రశ్నశాస్త్రం	120-00
59. పరాశరజ్యోతిష ప్రశ్నజ్యోతిషం	180-00

60. అష్టకవర్గు (కొండపల్లి) 63-00
61. బృహత్‌జాతకం (ప్రాచీనప్రతికిపునర్ముద్రణ) 250-00
62. లగ్నరత్నాకరం 63-00
63. షట్పంచాశిక 120-00
64. 40 రోజుల్లో జ్యోతిషంనేర్చుకొనండి 270-00
65. 40 రోజుల్లో సాముద్రికంనేర్చుకొనండి 180-00
66. 40 రోజుల్లో సంఖ్యాశాస్త్రం 180-00
67. 40 రోజుల్లో నక్షత్ర (నాడీ) ఫలితములు 270-00
68. 40 రోజుల్లో వైద్యజ్యోతిషం నేర్చుకోండి 250-00
69. మీ పుట్టినతేదీ అద్భుతరహస్యాలు (సాయిగణపతిరెడ్డి) 270-00
70. కె.పి.జ్యోతిషం (పరిచయం) 63-00
71. ముహూర్తచింతామణి 99-00
72. సూర్యచంద్ర గ్రహణములు 63-00
73. ప్రసిద్ధవ్యక్తుల జాతకాలు (వేరేకొండప్ప) 180-00
74. అదృష్టరెమెడీస్ 144-00
75. గ్రహసంచార ఫలనిర్ణయదీపిక 63-00
76. జ్యోతిష రెమిడీస్ 300-00
77. జాతకమార్తాండం పాతప్రతికి యథాతథం (కొండపల్లి) 250-00
78. జ్యోతిషవిద్యాప్రకాశిక పాతప్రతికి యథాతథం (కొండపల్లి) 250-00
79. నాడీజ్యోతిషం 63-00
80. నక్షత్రపారిజాతం (గోరసవీరభద్రాచార్య) 63-00
81. లగ్నపారిజాతం (గోరసవీరభద్రాచార్య) 63-00
82. గౌతమసంహిత 63-00
83. హోరరత్నమాల 63-00
84. జాతకఫల మణిమంజరి 200-00
85. పుష్కర పంచాంగం (2013-14నుండి 2024-25) 560-00
86. దశాభుక్తిఫల నిర్ణయం 250-00
87. వింత జోష్యములు 63-00
88. షోడశవర్గులు 200-00
89. రవిగ్రహ సమస్త ప్రభావములు 99-00
90. చంద్ర గ్రహ సమస్త ప్రభావములు 99-00
91. కుజ గ్రహ సమస్త ప్రభావములు 99-00
92. బుధ గ్రహ సమస్త ప్రభావములు 99-00
93. గురు గ్రహ సమస్త ప్రభావములు 99-00
94. శుక్ర గ్రహ సమస్త ప్రభావములు 99-00

95. శని గ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00
96. రాహు & కేతు గ్రహముల సమస్త ప్రభావములు	99-00
97. ఆధునిక గ్రహములు-ఉపగ్రహములు సమస్త ప్రభావములు	99-00
98. ముహూర్తమార్తాండం	63-00
99. లఘుజాతకం	63-00
100. జాతకాలంకారము	63-00
101. మేషలగ్న ఫలితములు	99-00
102. వృషభ లగ్న ఫలితములు	99-00
103. మిధున లగ్న ఫలితములు	99-00
104. కర్కాటక లగ్న ఫలితములు	99-00
105. సింహలగ్న ఫలితములు	99-00
106. కన్యలగ్న ఫలితములు	99-00
107. తుల లగ్న ఫలితములు	99-00
108. వృశ్చిక లగ్న ఫలితములు	99-00
109. ధనుస్సు లగ్న ఫలితములు	99-00
110. మకర లగ్న ఫలితములు	99-00
111. కుంభ లగ్న ఫలితములు	99-00
112. మీన లగ్న ఫలితములు	99-00
113. నారద సంహిత	200-00
114. పంచాంగపీలికలేఖికాగణితం	250-00
115. తారాబలం - చంద్రబలం (వేరే కొండప్ప)	99-00
116. సులభలగ్న సాధన (చిత్రాలగురుమూర్తిగుప్తా)	200-00
117. రాహు కేతువుల యోగము	99-00
118. ఛాయాగ్రహములు	99-00
119. జ్యోతిషవిజ్ఞాన దీపిక	63-00

బి.వి.రామన్ గారి గ్రంథములు

120. జ్యోతిష విద్యారంభం	50-00
121 గ్రహభావ బలములు	50-00
122. కాలచక్రదశ	50-00
123. అనుభవ ప్రశ్నాజ్యోతిషం	50-00
124. జ్యోతిషశాస్త్రంలో వాతావరణ భూకంపాలు	50-00
125. పురోగామి జాతకం	50-00
126. భావార్థరత్నాకరం	75-00
127. భారతీయజ్యోతిష సర్వస్వం	75-00
128. అష్టకవర్గ పద్ధతిః	75-00

129. జ్యోతిషశాస్త్రంలో సందేహాలు,సమాధానాలు 75-00
130. ప్రశ్నతంత్ర 75-00
131. ముహూర్తం 75-00
132. విశిష్ట జాతకములు 125-00
133. భారతీయఫలితజ్యోతిషం 125-00
134. 300 ముఖ్యమైన యోగములు 125-00
135. జాతకంపరిశీలించడంఎలా ? 300-00

రాష్ట్రపతి అవార్డుగ్రహీత, మహామహోపాధ్యాయ, వాచస్పతి
శ్రీ మధురకృష్ణమూర్తిగారి గ్రంథములు

136. బృహత్పరాశరహోరాశాస్త్రము-1 200-00
137. బృహత్పరాశరహోరాశాస్త్రము-2 200-00
138. బృహత్పరాశరహోరాశాస్త్రము-3 200-00
139. బృహత్పరాశరహోరాశాస్త్రము-4 200-00
140. భావార్థరత్నాకరము 100-00
141. ముహూర్త చింతామణి 100-00
142. ముహుర్త చింతామణి-పార్టు2 200-00
143. స్వప్న శాస్త్రము 36-00
144. శతయోగమంజరి 50-00
145. వ్రతనిర్ణయకల్పవల్లి 250-00
146. దైవజ్ఞవల్లభం 75-00
147. వసంతరాజశకునమ్ (బృహత్శకునశాస్త్రం) 250-00
148. వాస్తుశాస్త్రవివేకము-1 100-00
149. వాస్తుశాస్త్రవివేకము-2 200-00
150. వాస్తుశాస్త్రవివేకము-3 100-00
151. వాస్తుశాస్త్రవివేకము-4 200-00
152. అనుభవసులభవాస్తు - 1 50-00
153. అనుభవసులభవాస్తు - 2 100-00
154. పంచాంగ వివేకము 99-00
155. వశిష్ఠ సంహిత 360-00
156. పంచపక్షి శాస్త్రం (కేస్బైండ్) 200-00

5. వాస్తులు

1. 40 రోజుల్లో "వాస్తువిద్య" నేర్చుకొనండి 180-00
2. వాస్తుశాస్త్ర రహస్యములు 200-00
3. వాస్తునుబట్టి మీ ఇల్లు 63-00
4. మీరూ మీ వాస్తు 63-00

5.	గృహవాస్తు చిట్కాలు	63-00
6.	వాస్తు పూజ	63-00
7.	వాస్తు సూత్రములు	63-00
8.	వాస్తుశాస్త్ర రహస్యాలు	63-00
9.	గృహవాస్తు వర్గులు	99-00
10.	విశ్వకర్మవాస్తు శాస్త్రరీత్యా మీ ఇంటి ప్లానులు	63-00
11.	విశ్వకర్మ వాస్తుశాస్త్రరీత్యా మీఇండ్లఆయములు	99-00
12.	విశ్వకర్మ వాస్తు శాస్త్రం(చిత్రాలగురుమూర్తిగుప్తా)	180-00
13.	ఆధునిక గృహవాస్తు	99-00
14.	శుభవాస్తు	270-00
15.	వాస్తుయంత్ర రత్నావళి	120-00
16.	వాస్తుశాస్త్రం	120-00
17.	హౌస్ ప్లాన్స్	63-00
18.	గృహనిర్మాణ వాస్తు	63-00
19.	వాస్తు రెమెడీస్	63-00
20.	గృహవాస్తు దర్పణం	63-00
21.	జ్యోతిష-గృహవాస్తుచంద్రిక	200-00
22.	వాస్తురత్నాకరం (కొండపల్లి)	63-00
23.	వాస్తుశిరోమణి ,,	120-00
24.	వాస్తుసంగ్రహమ్ ,,	63-00
25.	పంచవాస్తు పారిజాతం ,,	120-00
26.	వాస్తుడిండిమమ్ ,,	63-00
27.	వాస్తుదుందిభి ,,	120-00
28.	విశ్వకర్మవాస్తుప్రకాశిక (కేస్‌బైండ్)	250-00
29.	కృష్ణవాస్తుశాస్త్రము	63-00
30.	జలవాస్తు,శల్యవాస్తు (దంతూరిపండరీనాథ్)	99-00
31.	మయవాస్తు (గోరసవీరభద్రాచార్య)	120-00
32.	వాస్తు జ్యోతి	63-00
33.	మన ఇల్లు-మనవాస్తు	99-00
34.	వాస్తవ వాస్తుపూజావిధానము	108-00
35.	వాస్తు దర్పణం	120-00

6. మంత్రశాస్త్రాలు

1.	మంత్రసాధన	63-00
2.	తంత్రజాలం	63-00
3.	మంత్రశక్తి	63-00

4.	దత్తాత్రేయ తంత్రవిద్య	63-00
5.	దత్తాత్రేయ మూలికాతంత్రమ్	63-00
6.	తాంత్రిక పంచాంగం	63-00
7.	యక్షిణీ తంత్రం	63-00
8.	మంత్రానుష్ఠాన చంద్రిక	63-00
9.	సర్వదేవతా మంత్రకవచములు	63-00
10.	మంత్రాక్షరాలరహస్యం (బీజాక్షరనిఘంటువు)	63-00
11.	సర్వదేవతా మంత్రరత్నావళి	63-00
12.	సదాచార దీపిక	63-00
13.	యోగినీ-వామకేశ్వరతంత్రం	63-00
14.	ప్రపంచసారతంత్రం	63-00
15.	బదనిక తంత్రమ్	63-00
16.	ఉచ్ఛిష్ట గణపతి తంత్రమ్	63-00
17.	గుప్త సాధన తంత్రం	63-00
18.	గంధర్వ తంత్రమ్	63-00
19.	సౌందర్యలహరి (మంత్రయంత్రరత్నావళి)	63-00
20.	యంత్ర మంత్ర తంత్ర	63-00
21.	పాశుపత తంత్రం	99-00
22.	పంచదశ మహాఖడ్గ తంత్రం	99-00
23.	రుద్రాష్టాధ్యాయః	99-00
24.	మంత్రసిద్ధి	120-00
25.	పరశురామతంత్రమ్	108-00
26.	శ్రీలలితావిలోమ పంచదశీ	108-00
27.	శ్రీ గురు తంత్రం	108-00
28.	గాయత్రీ తంత్రమ్	108-00
29.	మహాశక్తి మంత్ర తంత్ర రహస్యాలు	150-00
30.	శ్రీ దుర్గ తంత్రమ్	200-00
31.	మహామృత్యుంజయఅమృతపాశుపతమ్	200-00
32.	సర్ప (నాగ)తంత్రం	250-00
33.	హవన తంత్రం	250-00
34.	షోడశనిత్యతంత్రం	250-00
35.	శాక్తేయతంత్రం	250-00
36.	రుద్రయామళతంత్రం	250-00
37.	లక్ష్మీప్రత్యంగిరా తంత్రమ్	250-00
38.	హిరణ్యశూలినీ తంత్రమ్	250-00

39. మాయాప్రత్యంగిరా తంత్రమ్ 250-00
40. శ్రీ విశ్వరూప ప్రత్యంగిరా తంత్రమ్ 250-00
41. స్వర్ణాకర్షణభైరవతంత్రం 250-00
42. కాశీవిశాలాక్షి తంత్రం 250-00
43. శాంతితంత్రమ్ 250-00
44. యంత్రసిద్ధి 360-00
45. శ్రీ లక్ష్మీతంత్రమ్ 360-00
46. మంత్రమహోదధి (స్త్రీదేవతాఃకల్పమ్) 360-00
47. మంత్రమహోదధి (పురుషదేవతాఃకల్పమ్) 360-00
48. మంత్రశాస్త్రం (గ్రంథము) 360-00
49. ప్రత్యంగిరాకృత్యాతంత్రం 360-00
50. కామధేనువు తంత్రం 360-00
51. శూలినీదుర్గాతంత్రం 360-00
52. శ్రీవిద్య రహస్యం 290-00
53. కులార్ణవ తంత్రమ్ 150-00
54. ఆచార్య సిద్ధ నాగార్జునతంత్రం (ఒరిజనల్) 390-00
55. సిద్ధమూలిక రహస్యం (మంత్ర,యంత్రసహితం) 63-00

7. గ్రంథాలు - ఆరాధనలు

1. భగవద్గీత శ్లోక తాత్పర్య సహితం 54-00
2. భగవద్గీత (వచనం) 99-00
3. భగవద్గీత శ్లోకతాత్పర్యం-కేసుబైండింగ్ 72-00
2. గణేశ ఆరాధన 1 99-00
3. గణేశోపాసన 2 99-00
4. నవగ్రహవైభవం 99-00
5. నవగ్రహ రెమెడీస్ 99-00
6. నవగ్రహ వేదం 99-00
7. శనిగ్రహారాధన 99-00
8. ఆదిత్యారాధన 99-00
9. సుబ్రహ్మణ్యారాధన 99-00
10. శ్రీ శివ ఆరాధన 99-00
11. లక్ష్మీ ఆరాధన 99-00
12. హనుమదారాధన 99-00
13. లలితారాధన 99-00
14. శ్రీ చక్రారాధన 99-00
15. గాయత్రీ ఆరాధన 99-00

16.	వీరభద్రారాధన	99-00
17.	కుజగ్రహారాధన	99-00
18.	భైరవారాధన	99-00
19.	దైవారాధన	99-00
20.	గీతారాధన (భగవద్గీత శ్లోకతాత్పర్యసహిత)	99-00
21.	శ్రీవేంకటేశ్వరాధన	99-00
22.	హయగ్రీవారాధన	99-00
23.	లక్ష్మీనరసింహారాధన	99-00
24.	శ్రీ బాలాత్రిపురసుందరీ స్తోత్ర కదంబం	99-00
25.	దేవీ లీలామృతం	99-00
26.	పురాణపండ సుందరకాండ వచనం	99-00
27.	పురాణపండ రామాయణం	99-00
28.	పురాణపండ భారతం	99-00
29.	పురాణపండ భాగవతం	99-00
30.	(సూరి) వాల్మీకి రామాయణం	99-00
31.	కాలసర్ప యోగం	99-00
32.	నిత్య జీవితములో రుద్రాక్షలు	99-00
33.	నిత్య జీవితములో నవరత్నాలు	99-00
34.	వేదసూక్తములు	99-00
35.	వేమన పద్యసారామృతం	99-00
36.	పండగలు పర్వదినాలు	99-00
37.	సూక్తిరత్నాలు	99-00
38.	హనుమచ్చరిత్ర	99-00
39.	నవగ్రహ దర్శనమ్	99-00
40.	నిత్యజీవితంలో నవగ్రహాలు	99-00
41.	సాలగ్రామములు	99-00
42.	గురుశుక్ర ప్రభావము చంద్రకళానాడీ	99-00
43.	శనిగ్రహరెమిడీస్	99-00
44.	జాతకసుధాసారము-జాతకమోక్షప్రదాయిని	99-00
45.	వివాహజ్యోతిషమంజరి-మ్యారేజ్‌మ్యాచింగ్‌గైడ్ (సాయిగణపతిరెడ్డి)	99-00
46.	మీపుట్టినతేదీనిబట్టి మీజీవితరహస్యాలు (న్యూమరాలజీ లైఫ్‌గైడ్) ,,	99-00
47.	మీఅదృష్టానికి (పేరు) నేమ్‌కరక్షన్ ,,	99-00
48.	న్యూమరాలజీ రెమిడీస్	99-00
49.	మూకపంచశతీ	99-00
50.	శ్రీరామకర్ణామృతం	99-00

51.	రహస్యకుక్కుటశాస్త్రం	300-00
52.	ఉపాసన విధానం	99-00
53.	పంచమవేదం మహాభారతం	99-00
54.	దేవుళ్ళు డాట్ కామ్	99-00
55.	గణపతిభాష్యం	99-00
56.	యజుర్వేద ఉపనయనవివాహప్రయోగమంజరి	99-00
57.	నవయోగులు	99-00
58.	ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోనిదర్శించవలసిన ప్రముఖదర్గాలు	99-00
59.	సకలదేవతాఅష్టోత్తరాలు(పెద్దది)-(180అష్టోత్తరశతనామావళులతో)	99-00
60.	సకలదేవతా అష్టోత్తరశతనామావళులు (కేస్‌బైండింగ్)	216-00
61.	సకలదేవతా సహస్రనామములు	99-00
62.	ఆధ్యాత్మిక సూక్తి నిధి	99-00
63.	బ్రాహ్మణులు గోత్రాలు,ప్రవరలు	99-00
64.	సర్వదేవతాస్వరూపుడు శ్రీ వేంకటేశ్వరుడు	99-00
65.	శ్రీ లక్ష్మీసన్నిధి	99-00
66.	శ్రీలక్ష్మీగణపతి హోమకల్పం	99-00
67.	మార్షల్‌ఆర్ట్ స (కరాటే,కుంగ్‌ఫూనేర్చుకోండి)	99-00
68.	మ్యాజిక్‌గైడ్	99-00
69.	చదరంగం	99-00
70.	పంచముఖ హనుమత్ వైభవం	63-00
71.	గరుడపురాణం	40-00
72.	మాఘపురాణం	36-00
73.	శివపురాణం	36-00
74.	వైశాఖపురాణం	36-00
75.	కార్తీక పురాణం	36-00
76.	కార్తీక పురాణం (చిన్నది)	25-00
77.	సర్వకార్యసిద్ధికి రామాయణపారాయణ	63-00
78.	పెద్దబాలశిక్ష	50-00
79.	గాయత్రీ మహిమ	36-00
80.	వృక్షదేవతలు	63-00
81.	యాజుష స్మార్త సంస్కార చంద్రిక	200-00
82.	సనాతనవైదిక బ్రాహ్మణస్మార్తాగమకల్పమ్	150-00
83.	చతుర్వేదములు	120-00
84.	నవగ్రహారాధన	120-00
85.	తాళపత్ర సమాహార గోపురం	120-00
86.	మనుధర్మ శాస్త్రం (వచనంలో...) (కేస్‌బైండు)	250-00

87. మానవధర్మములు		120-00
88. వేదమంత్ర సంహిత		120-00
89. సహస్రలింగార్చన		120-00
90. శ్రీ శివగీత		120-00
91. ద్వాదశఉపనిషత్తులు		120-00
92. పురాణపండవారి సౌందర్యలహరి	(కేస్‌బైండ్)	250-00
(శ్లోకతాత్పర్యసహిత విపులవ్యాఖ్యతో)	సాదా	120-00
93. బృహత్ శివ స్తోత్ర రత్నాకరము		200-00
94. బృహత్ దేవీ స్తోత్రరత్నాకరము		200-00
95. బృహత్ విష్ణు స్తోత్రరత్నాకరము		200-00
96. కేదారనాథ్ బదరీనాథ్ యాత్రాగైడు		63-00
97. దక్షిణావృత శంఖములు		63-00
98. 108 దివ్యదేశాల విష్ణుక్షేత్రదర్శని		36-00
99. ధర్మసింధువు(కేస్‌బైండింగ్)		270-00
100. భారతీయ శైవక్షేత్రయాత్రాదర్శిని		99-00
101. చిలుకూరి బాలాజీచరిత్ర		36-00
102. భగవత్‌స్తుతి		63-00
103. సూర్యోపాసన		36-00
104. కాశీఖండం		250-00
105. దేవీభాగవతం		360-00
106. శ్రీ ఆంజనేయం		216-00
107. ధర్మసందేహాలు		216-00
108. ఆధ్యాత్మిక దైవిక వస్తువులు		250-00
109. రామాయణం		600-00
110. పోతన భాగవతం		900-00
111. శివమంత్రములు		63-00

8. వైద్య గ్రంథాలు

1. ఆహారం ఆరోగ్యం	36-00
2. మూలికావైద్య చిట్కాలు	36-00
3. ఆయుర్వేద వైద్య చిట్కాలు	30-00
4. గృహవైద్య రహస్యాలు	36-00
5. గృహవైద్యసారం	36-00
6. హోమియోవైద్యం (ద్వాదశలవణచికిత్స)	63-00
7. ప్రకృతివైద్యం	36-00
8. ఆహారం-వైద్యం	99-00

9.	సంపూర్ణ ఆయుర్వేద-చిట్కా వైద్యం	99-00
10.	ఆయుర్వేదమ్	36-00
11.	ఆయుర్వేద మూలికావైద్యదీపిక	99-00
12.	దుంపకూరలు, ఆకుకూరలు, కాయగూరలు (వాడకం - ఉపయోగాలు)	99-00
13.	ఏకమూలికావైద్యం	99-00
14.	అష్టాంగ హృదయం (4భాగాలు)	1200-00
15.	రహస్యసిద్ధయోగవైద్యసారమ్	99-00
16.	ప్రాథమిక హోమియోవైద్యం	99-00
17.	ఒబెసిటి	99-00
18.	హెల్త్‌గైడ్	99-00
19.	ఆయుర్వేదం-జీవనవేదం	99-00
20.	ఫుడ్‌థెరపి	63-00
21.	న్యాచురల్‌థెరపి	99-00
22.	సంపూర్ణఆరోగ్యానికి 20ని॥	63-00
23.	కీళ్ళనొప్పులు మీ సమస్యలైతే...	99-00
24.	యోగామంత్ర	63-00
25.	యోగా మండే టు సండే	63-00
26.	హెర్బల్ మెడిసిన్-హెల్త్‌టుడే	99-00
27.	హెల్త్‌ఫైల్	108-00
28.	వస్తుగుణపాఠం	250-00
29.	రసాయన వాజీకరణ తంత్రం	150-00
30.	వస్తుగుణ మకరందం	400-00
31.	నాటువైద్యం -(కేస్‌బైండ్)	360-00
32.	నాటువైద్యం (చిన్నది)	99-00
33.	ప్రాణాయామము-యోగ	63-00

9. అయ్యప్ప - భవానీ రకాలు

1.	శ్రీ అయ్యప్ప లీలామృతం	30-00
2.	శ్రీ అయ్యప్ప భజనపాటలు	63-00
3.	శ్రీ అయ్యప్ప పూజాకల్పం	20-00
4.	శ్రీ అయ్యప్ప భక్తి గీతాలు	20-00
5.	హారతిగైకొనుమా	40-00
6.	శ్రీ అయ్యప్ప దీక్ష F	10-00
7.	శ్రీ అయ్యప్ప భజనమాల F	10-00
8.	శ్రీ అయ్యప్ప నిత్యపూజ P	10-00

9.	శ్రీ అయ్యప్ప నిత్యనియమావళి P	10-00
10.	భవానీదీక్ష (శ్రీ భవానీ లీలామృతం)	36-00
11.	దేవీలీలామృతం	99-00
12.	శ్రీ దేవీ పూజాకల్పం	20-00
13.	దేవీ భక్తిగీతాలు	20-00
14.	భవానీదీక్ష P	10-00
15.	దేవీ భక్తిమాల F	10-00
16.	శ్రీ అయ్యప్ప భజనావళి	120-00
17.	అయ్యప్పపూజావిధి (జేసుదాసుసాంగ్స్‌తో)	24-00

10. భజనలు - కీర్తనలు

1.	అన్నమయ్య కీర్తనలు	20-00
2.	శ్రీరామదాసు కీర్తనలు	20-00
3.	సర్వదేవతా మంగళహారతులు	20-00
4.	వసుంధర మంగళ హారతులు	25-00
5.	సౌభాగ్య దేవతా మంగళహారతులు	36-00
6.	సర్వదేవతా భజనలు	36-00
7.	చిట్టి పొట్టి పాటలు	10-00
8.	జాతీయ గీతాలు	10-00
9.	దేశభక్తి గీతాలు	36-00
10.	పండుగలు-పుణ్యక్షేత్రాలు భక్తిగీతాలు	36-00
11.	గొబ్బిళ్ళపాటలు,లాలిపాటలు,కోలాటపాటలు	36-00
12.	అన్నమయ్య సంకీర్తనలు	99-00
13.	పెళ్ళిపాటలు-స్త్రీలపాటలు	36-00
14.	భక్తానంద భజనకీర్తనలు(ఓల్డ్‌సినీస్టైల్)	36-00
15.	సర్వదేవతాభక్తిమణిమాల	36-00
16.	బతుకమ్మ ఉయ్యాల పాటలు	36-00
17.	అన్నమయ్య సంకీర్తనానిధి(1000కీర్తనలు)	270-00

11. హిట్స్ సాంగ్స్

1.	ఘంటసాల భక్తిగీతాలు-భగవద్గీత	36-00
2.	ఎస్.పి.బాలు భక్తిగీతాలు	36-00
3.	ఘంటసాల సుమధురగీతాలు	99-00
4.	పి. సుశీల సుమధురగీతాలు	99-00

5.	ఎస్.పి. బాలు సుమధురగీతాలు	99-00
6.	ఎస్.జానకి సుమధురగీతాలు	99-00
7.	వేటూరి సుందరరామమూర్తిహిట్స్	99-00
8.	సర్వదేవతా సినీభక్తిగీతాలు	99-00

12. స్త్రీలకు ఉపయుక్త పుస్తకములు

1.	శ్రీకాంతామణి వంటలు (వెజ్)	63-00
2.	శ్రీకాంతామణి వంటలు (నాన్‌వెజ్)	63-00
3.	శాకాహార వంటలు	30-00
4.	మాంసాహారవంటలు	30-00
5.	చిట్టిచిట్కాలు	30-00
6.	అందానికి చిట్కాలు	30-00
7.	పిల్లల పేర్లు (పెద్దది)	30-00
8.	పిల్లల పేర్లు (చిన్నది)	10-00
9.	లేటెస్ట్ ఎంబ్రాయిడరీ శాలీబోర్డర్స్	36-00
10.	లేటెస్ట్ ఎంబ్రాయిడరీ డిజైన్స్	36-00
11.	చిన్నారులకు చిరుతిళ్ళు	30-00
12.	పసందైన ఫాస్ట్‌ఫుడ్ వంటలు	30-00
13.	పలావ్‌లు, ఫ్రైడ్ రైస్‌లు, వెరైటీరైస్‌లు	30-00
14.	వేపుళ్ళు-ఇగుర్లు	30-00
15.	బ్రేక్‌ఫాస్ట్ వంటలు	30-00
16.	పండుగలలో చేసుకొనే పిండివంటలు	30-00
17.	మైక్రోవోవెన్ వంటలు	99-00
18.	సర్వదేవతాభక్తిమాల	36-00
19.	పిల్లలపేర్లు (బాబు)	36-00
20.	పిల్లలపేర్లు (పాప)	36-00
21.	మోడ్రన్ మెహంది (గోరింటాకు డిజైన్స్)	36-00
22.	మోడ్రన్ పిల్లలపేర్లు	99-00
23.	నోరూరించే నాన్‌వెజ్‌వంటలు	99-00
24.	మోడ్రన్ టైలరింగ్ (లేడీస్ & జంట్స్)	99-00

వివిధ రకాలు

ఎందరోమహానుభావులు	270-00
యోగాసనాలు	36-00
సూర్యనమస్కారములు	36-00
పొడుపు కథలు (చిన్నవి)	10-00

హిందీ-తెలుగు-స్వబోధిని	20-00
ఇంగ్లీషు-తెలుగు-స్వబోధిని	20-00
జనరల్ నాలెడ్జ్	20-00
నూరు ఎక్కాలు	10-00
1-100 టేబుల్ బుక్	10-00
1-100 టేబుల్‌బుక్ (క్రౌన్‌సైజు)	4-50
శ్రీరామకోటి	27-00
శ్రీశివకోటి	27-00
మేజిక్	30-00
అంకెలతో గారడీ	30-00
హృదయస్పందన (కవితలు)	30-00
వాత్స్యయన కామసూత్రాలు	36-00
ఎ.పి.టూరిస్ట్ గైడు	36-00
ఇంద్రజాల రహస్యాలు	30-00
మహేంద్రజాల రహస్యాలు	30-00
శరీరభాష (బాడీ లాంగ్వేజ్)	99-00
క్రియాయోగం	36-00
ఆనందంగా జీవిద్దాం	99-00
హరిశ్చంద్ర నాటకం	50-00
వాత్సాయనకామసూత్రాలు	99-00
పంచసాయకం	99-00
రతిరహస్యాలు	99-00
అనంగరంగం (కంభంపాటి స్వయంప్రకాష్)	99-00
శృంగారకేళి (కంభంపాటి స్వయంప్రకాష్)	99-00
గాయత్రీవిజ్ఞాన్	99-00
చింతామణి (నాటకం)	50-00
బాలనాగమ్మ	50-00
కాళహస్తి స్త్రీల వ్రతకథలు	36-00
కాళహస్తి రామాంజనేయ యుద్ధం(బదిరెడ్డి)	50-00
కాళహస్తి గోవింద నామాల భగవద్గీత	36-00
కాళహస్తి గృహవాస్తు చింతామణి	99-00
కాళహస్తి గృహవాస్తు మర్మాలు (బైండు)	63-00
రామరాయవాస్తుశాస్త్రం(ముద్రగడరామారావు)	90-00
ఎం.ఎస్.ఆర్.హనుమాన్‌చాలీసా	10-00
ఎం.ఎస్.ఆర్.సుందరకాండ	80-00
బ్రహ్మంగారిజీవితచరిత్ర (జవంగుల)	125-00
శ్రీ ఆదిశంకరాచార్య దివ్యచరితామృతం	40-00

కాశీరామేశ్వర మజిలీ కథలు		63-00
శ్రీలలితాసహస్రనామము(భాస్కరభాష్యం)		600-00
ప్రకృతిసిద్ధాంతములు-వేదవిజ్ఞానము-ఫలితజాతక సూత్రములు		595-00
ముదుండి విశ్వనాథరాజుగారి గ్రంథములు		
విశ్వకర్మ ప్రకాశము		80-00
ప్రాచీనవాస్తుశాస్త్రాలు-ఆధునికవాస్తుపరిశీలన	,,	250-00
నారద సంహిత	,,	150-00
వాస్తురాజవల్లభము-మూలానువాదము	,,	60-00
మయమతము - వచనము	,,	80-00
బృహత్సంహిత - వచనము	,,	160-00
వాస్తువిజ్ఞానజ్యోతి		......
పురోహిత దర్శని (గోరసవీరభద్రాచార్య)		....
విశ్వకర్మవాస్తువిద్యారహస్యములు	,,	....
వాస్తు విజ్ఞాన చంద్రిక	,,	....
మహాదశా పారిజాతం	,,	....
వాస్తు నారాయణీయం	,,	120-00
యోగావళీఖండం	,,	120-00
ముహూర్తసింధువు		150-00
సర్వార్ధచంద్రిక (4భాగాలు)		1208-00
మీరే న్యూమరాలజిస్ట్ (దావూద్)		370-00
నిర్ణయసింధు (2భాగాలు)		590-00
సాయి...	,,	45-00
శ్రీ దుర్గానందలహరి	,,	200-00
ఆరతిసాయిబాబా	,,	11-00
ప్రతిష్ఠకల్పః(సాగి నరసింహమూర్తి)		500-00
తాజుద్దీన్‌బాబా సచ్చరిత్ర		100-00

సుమారు 100 సం॥రాలునాటి ప్రాచీన ప్రతులు తిరిగి
ఈ క్రింది గ్రంథములు ప్రచురించబడినవి.

శ్రీరామ మంత్రానుష్ఠానము	300-00
శ్రీరామనవరాత్రోత్సవకల్పః	300-00
సీతారామ కథా సుధ అయోధ్యకాండ	200-00
సీతారామ కథా సుధ బాలకాండ	150-00
అరణ్యకాండ	100-00
శ్రాద్ధము ఎందుకు పెట్టాలి ? షోడశ సంస్కారములు	200-00
స్మార్త కాపర్ది కారికలు	200-00
నపుంసక సంజీవనము, వైద్య శిరోమణి	200-00
విషవైద్య చింతామణి	200-00

హేమాద్రి సూరిణా ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయః	300-00
సర్వమూలికా గుణరత్నాకరం	300-00
ఆపస్థంబీయ ధర్మసూత్రాలు	300-00
సర్వశాంతి దర్పణం - అపర ప్రయోగ దర్పణం	200-00
గణకరంజని	200-00
సంతాన దీపిక	200-00
తిథినిర్ణయ కాణ్డః	250-00
ముహూర్త దర్పణం	200-00
జ్యోతిష శాస్త్ర రత్నము (శ్రీపతిజాతక పద్ధతి)	250-00
లఘుతాచకము	200-00
శ్రీ వైఖనస పైతృమేధిక ప్రయోగః	300-00
స్మృతి రత్నాకరము (ధర్మశాస్త్రం)	400-00
జాతకామృతతసారం	300-00
జాతక బోధిని	300-00
సంగీత విద్యాదర్పణం	300-00
సంగీత సర్వార్థసారసంగ్రహం	300-00
ముహూర్త మార్తాండం(టీకతాత్పర్యం)	450-00
జాతకరహస్యం	200-00
రాజమార్తాండం	200-00
ఆయుర్దాయదీపిక	200-00
వైద్యామృతం	200-00
అనుపానమంజరీ	200-00
నవగ్రహశాంతి విధానం-ఉదకశాంతి విధిః	200-00
చికిత్సరత్నము	200-00
స్వరచింతామణి	200-00
ద్వాదశలోహ భస్మవిధానం	200-00
దైవజ్ఞయశో విభూషణం	200-00
అనుపాన రత్నకరము	200-00
కాలామృతము	250-00
దైవజ్ఞకర్ణామృతము	300-00
రసేంద్ర చింతామణి	300-00
రసరత్న సముచ్చయం	300-00
వస్తుగుణరత్నాకరము	300-00
హోరానుభవదర్పణము	360-00
విశ్వకర్మ ప్రకాశిక వాస్తుశాస్త్రము	250-00
స్త్రీజన కల్పవల్లి	450-00
సంగీత సర్వార్థ సంగ్రహం	300-00
సంగీత సుధాసంగ్రహము	250-00
అర్క ప్రకాశము	200-00
సంగీత మార్తాండము	200-00
సంగీత ప్రథమబోధిని	200-00

వైద్యకల్పతరువు	200-00
రసప్రదీపిక	250-00
గణకానందము	250-00
శ్రీ లలితాసహస్రనామావళిః-వివరణాత్మక భావంతో	200-00
నవచండీ వేదోక్త శ్రీ దేవీ పూజాకల్పం	200-00
శ్రీ గాయత్రీ అనుష్ఠాన తత్త్వప్రకాశిక	360-00
సంగీతమార్తాండము	250-00
సారావళి	360-00
భేషజకల్పము	200-00
గురుశిష్య ఆయుర్వేద వైద్యచింతామణి	360-00
జాతకమణి	200-00
సర్వశకున ప్రకాశిక	200-00
యాజుష ప్రయోగ చంద్రిక	250-00
శిక్షావల్లీ-ఆనందవల్లీ-భృగువల్లీ	300-00
వసంతరాజ శకునము	250-00
తొట్టి వైద్యం	450-00
జ్యోతిష సిద్ధాంత సంగ్రహము (పంచాంగ గణితం)	300-00
సహస్ర యోగప్రకాశిక	300-00
శ్రీవిద్యారహస్యం	290-00
మహర్షుల చరిత్ర 1,3 300+300	
వేంకట సోమయాజీయం అను ధర్మశాస్త్రకాండము	250-00
శ్రీఆంజనేయం	216-00
రాశితుల్యవత్సర ఫలితం	200-00
నాడి జ్యోతిష విశ్లేషణ	400-00
రహస్యకుక్కుటశస్త్రం	300-00
స్త్రీ ధర్మరత్న బాండాగారము	200-00
శైవోత్సవరత్నాకరం	300-00
యాజుషప్రయోగ చిన్తామణి	300-00
సుస్వర ఋగ్వేద ప్రయోగదర్శిని	300-00
ఆయుర్వేద వైద్య సంగ్రహం	300-00
వశిష్ఠ సంహిత	360-00
హోమియోపతి గృహవైద్యం	200-00
వ్రతచూడామణి	300-00
వైశ్యధర్మప్రకాశిక	300-00
ఆలయ నిత్యార్చన పద్ధతి	200-00
స్మృతిముక్తాఫలం	300-00
ఆపస్థంబయల్లాజీయమ్	300-00
జ్యోతిషశాస్త్రసంగ్రహము	200-00
కర్మవిపాకాఖ్యయం	360-00
ముహుర్త రత్నావళి	250-00
సుదివిలోచనం	300-00
ఉత్తర కాలామృతం	200-00
సర్పవిషయ సర్వస్వసంగ్రహం	200-00